

AZ ANGOL CSALÁDI HÁZ ÉS BERENDEZÉSE.

BAILLIE SCOTT ÉS ASHBEE C. R.

IRTA: LEVETUS A. S.

Az az idegen, akinek van érzéke a művészi benyomások iránt, angolországi útjában nemcsak a tájnak változatosságában gyönyörködhetik, hanem elragadja az ország minden részében található sok régi ház, mely a régmúlt időknek bélyegét viseli magán. Akár úri kastélyok, akár kicsiny házak, mind olyanok, mintha a talajból nőttek volna, a környező tájjal pedig mintha összeforrnának. Minden grófságnak, sőt minden kerületnek megvan a maga jellegzetes típusa, melyre a helyi viszonyok s a kor, melyben épültek, rányomta a maga bélyegét. Mert meglepően sok a ház, mely még a XV. vagy XVI. században épült. Újabb meglepetések is várnak az utazóra. Minden kerületnek van egyénisége, itt a középkori háztípus, ott a klasszikus s másutt ismét mindkettőnek befolyása jelentkezik. A legnagyobb meglepetés azonban az a kényelem, melyet már messziről kiérzünk, s az a nagy gond, melyet a ház szerkezetére, kiváló hasznosságára és célszerűségére fordítottak. Ez a becsületes építész, s itt idézhetjük Ruskin szavait: „Oly ember építette, aki magának akart otthont teremteni, olyant, amilyent ő szeret, és a maga költségén, nem haszonra és mások izlése szerint“. Bár a késő nemzedékek kegyelettel ragaszkodtak őseik hagyományaihoz, mégis mindenik magával hozott valami kis toldást s ezek a változatok, melyeket mindig a jó izlés diktált s amik a lakónak vagy építőnek, avagy mindkettőnek egyéniségét tükröztetik vissza, egy és ugyanazon kerületben megkülönböztetik az egyik házat a másiktól. Fából, kőből vagy téglából épültek ezek a házak, az mindegy; itt vannak ma is, hogy a boldog múltról meséljenek, amelyben az embernek volt ideje az építésre, amikor háza a szó szoros értelmében vára is volt egyúttal, mert a napi munka búja-baja után pihenést nyújtott s megvédte az idő viszontagságai ellen. Aztán meg az a hely volt, ahol majd a késő utódok laknak, mert oly időben keletkeztek, amikor a mi nyughatatlan korunkról még nem is álmodtak. A gépek korszaka szomorú változást idézett elő, a célszerűség és egyszerűség helyett olcsóság és tetszetősség lett a jelző, az általános spekuláció korszaka megteremtette a házspekulánst, a házak mindenütt gombamódrá nőttek, szemrevalóan és kényelem nélkül épültek azzal az egyetlen céllal, hogy az anyag és minőségre való tekintet nélkül, s nem számolva a lakók kényelmével, mentül jobban kamatoztassák a tőkét. Otthonok helyett, amelyek nevetve dacolnak az időjárással, spekulációra épült házak szennyezték be a tájat, a lakókat pedig kiszolgáltatták az angol éghajlat zordságának. Ezekről mondja Baillie Scott „Házak és kertek“ című munkájában, hogy: „a mai építkezés nem annyira művészet, mint inkább betegség. A régi házak komoly és nyugodt szépségét mindenütt felváltja a művészetet hazudó felületes ügyeskedés“. S ez így van a városban és a falun is. Szerencsére elmondhatjuk, hogy a sok rossz példa közt, amit Angolországban találhatunk, akad néhány ház, melyet az utolsó két évtizedben olyan kiváló modern építészeink építettek, kik egyúttal iparművészek is. Ezek bizonyítják, hogy itt elsőrangú komoly munkát végeztek. S ez áll nemcsak a nagyobb házakra, hanem a középnagyságú, sőt egészen kicsinyekre is. Ezen komoly munkások, a szó legszorosabb értelmében vett építészek között a legelsőik egyike Baillie Scott. Ő megmutatta, hogy „a művészetnek igazi rendeltetése, a mindennapi élet szolgálata“ s bebizonyította, hogy szükségünk van rá, ha igazi otthont keresünk s nemcsak annak utánzatát. Nincs olyan apró részlet az otthon építésében, díszítésében és bútorzatában, amelyre ne fordított volna nagy gondot; oly dolgokat talált fel, melyek a legjobb háziasszony figyelmét elkerülték volna s ezért otthonok az ő házai a szó legszorosabb értelmében.

Nézzünk meg jól egy Baillie Scott házat. Minden zege-zuga kiállja a kritikát. Csak elsőrangú munkát találunk benne. Látjuk azt is, hogy a munkások együtt éreznek az

Az angol
családi
ház és
berendezése

építésszel, mert java erejükkel segítették munkájában, s mert igazi munkások, áthatja őket a munka méltósága.

Lássuk először a teret. Ez gondos megfontolást igényel, akár gazdag, akár kevésbé jómódú ember számára készült. Általában az a feladat, hogy a legkisebb helyen a lehető legnagyobb kényelmet nyújtsa. Az úrilaktól a falusi kis házig mindenütt a hall képezi az épület központját. Ez az, amiben Baillie Scott oly utánzásra méltó példát mutatott a jövő építésznemzedékeknek. Régente a hall úgyszólván középpontja volt a családi életnek. Évszázadok folyamán elkorcsosult. A nagy házakban még megmaradt, a kicsinyekben kis folyosó lett belőle, mely a kapu két oldalát foglalta el.

Ezért nem is igen vették hasznát. Baillie Scott visszaadta eredeti rendeltetésének. A sok kis szoba helyett, melyek a tulajdonosnak nem nyújtottak kényelmet, egy tágas helyiséget adott nekünk, melyet különféle célra használhatunk fel: ez a hall. Ez a régi idők lakószobája, a családnak fő gyülekező helye, ahol pihenhetnek s vendégeiket fogadhatják, ha nagyobb társaság verődik össze, sőt könnyen alakítható át táncteremmé vagy bármely más célra. Elsősorban azonban a családé s, mint ilyen, nemcsak a terjedelménél fogva célszerű. Az olyan országban ugyanis, mint Anglia, ahol az időjárás nemcsak napról-napra, hanem úgyszólván óráról-órára változik, gyakran a legmelegebb nyáron is elkél a fűtés s így a hallnak kandallója feleslegessé teszi a többi helyiségek fűtését. Ebédutáni tartózkodásra tehát igen alkalmas, és ha az ebédőasztalt egyéb járulékaival az ablakfülkébe teszik, a család asztalbontás után visszavonulhat a kandalló mellé, ahol a cselédség nem zavarja munkájában. Ezért támasztotta fel az építész újból a régi kandallózugot, melyet a régi és új angol házakban ma már mindenütt láthatunk. Baillie Scott nagy súlyt helyez arra, hogy a hallt minden zavaró külső befolyás elől elzárja. Így például függönnyel választja el a cselédszobáktól. Aztán a tálalóhelyiséget a hallal egy kis nyílás köti össze, amelyen az edények átférnek, ez pedig nagy munkamegtakarítást jelent olyan kis házakban, ahol csak egy cselédet tartanak. A lépcsőház is a hall egyik sarkában húzódik meg. Természetes, hogy nagyobb házaknak külön ebédlőjük is van. Itt is nagyot változtatott a mi építészünk. Kiküszöbölte azokat a tömör, nehéz bútorokkal felszerelt ebédlőket, melyekben a család ünnepélyes alkalmakkor étkezik, kényelmes szobává alakította át, mely a bentidőzést kellemessé teszi. Itt is megépítette a kandallózugot, a merev mahagonibútort könnyebb, kiváló szép és igen célszerű bútorzattal helyettesítette. Számúzta a nehéz függönyöket, szóval világosságot vitt be oda, ahol ezelőtt a sötétség uralkodott. Az ebédlőben is megcsinálta a függönnyel elválasztott fülkét az ebédőasztal számára. Itt kényelmesen ebédelhet a család, étkezés után pedig visszavonulhat a kandallózugba. Kis házakból számúzi a fogadószobát s a helyet, amelyet elfoglalna, inkább a hall vagy lakószoba kibővítésére használja fel. A hálószobák száma természetesen a családtagok számától függ, minden családtagnak külön hálószobájának kellene lennie. Ez természetesen a tulajdonos ízlésétől is függ, ezért itt minden figyelmeztetés vagy személyes szükséglet tekintetbe veendő. A közös szobában semmi sem lehet, a mi nem közös tulajdona a családnak. A konyhát és a mellékhelyiségeket gondos figyelemben kell részesíteni, használhatóság és célszerűség a főkellékük. Ezt a követelményt Baillie Scott össze tudja egyeztetni a kényelemmel és igazi művészi felfogással, mert művész a szó szoros értelmében s mint ilyen kijelölte a művészetnek igazi feladatát: a mindennapi élet szolgálatát.

Baillie Scott minden tervében négy körülményt fontol meg, nevezetesen: a családtagok számát, a gyermekeket, a látogatókat és a cselédséget. Egy ház megtervezésénél ezt nem szabad mellőzni. A bútorzat és díszítés tervezésénél is figyelmet kell reá fordítani. Ő úgy okoskodik, hogy ezeket nem lehet az épülettől függetlenül megoldani, mert ezzel összefüggő egészet képeznek s az az építész, aki intérieurt akar tervezni, szükségképpen figyelembe kell hogy vegye mindezen tényezőket. „A házat nem a díszítés kedvéért építjük, hanem a díszítmény készül a ház számára.“ Ezért van az építésznek sok mondanivalója a falak kezelésében, a vas- és fémmunkában, festésben és szőnyegek-

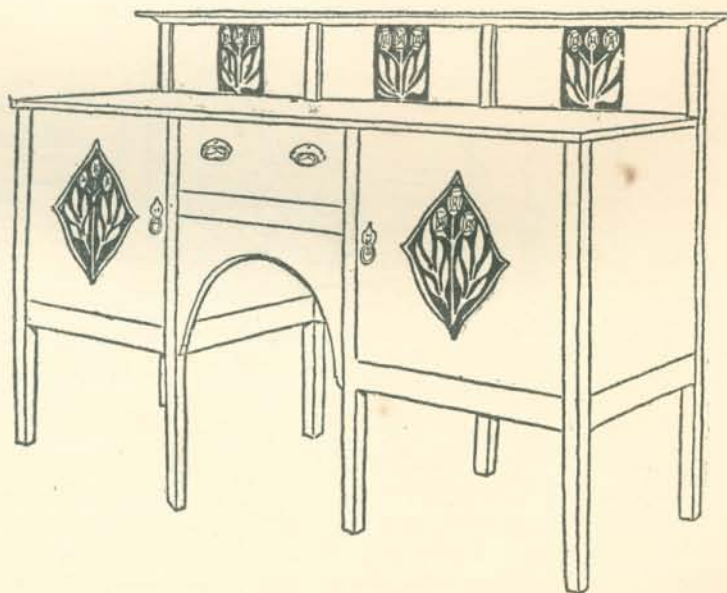
ben, szóval minden részletben, mely a lakást igazán otthonná teszi. Ő maga mondja: „A harmonikusan díszített szoba bájos legyen s varázsoljon el minket, mint a nő, akinek bája leírhatatlan, bár érezhető, finom, raffinált és ritmikus.“

Az otthon fogalmát nem lehet elválasztani a kertétől. Ez harmonizáljon az otthonnal, s legyen egyúttal kerete, mely ezt — mint egy festményt — elválasztja a környező természettől. Összefüggés azonban legyen közöttük, az anyagok, melyekből a ház készült, harmonikusan illeszkedjenek bele a környező természetbe, ezt nem szabad szem elől tévesztetni, s amint a régmúlt időkben a ház egy részét képezte az egésznek, úgy Baillie Scott épületeiről is elmondhatjuk, hogy jól illeszkednek bele a természetbe. Nem is tudjuk őket elképzelni a környezetük nélkül. Épített és díszített ő házakat Svájcban, Lengyelországban és Németország különböző helyein. Mindezekben más és más eszme testesült meg, mert bizonyos, hogy ami szép, célszerű és hasznos az egyik országban, az nem az a másikban. Hazájában sokat tett Baillie Scott, mert olyan társadalmi osztálynak mutatott utat és módot az igazi otthon megszerzésére, mely eddig a bérházépítő spekulánsoktól függött, róla igazán elmondhatjuk: „Semmihez sem fogott anélkül, hogy szépséggel ne gazdagította volna“. És ő mindenben oly ügyes, amellet jőszívű és nagylelkű s még önfeláldozó is, mert meg merte mondani a véleményét akkor is, ha ezzel magának ártott. Houses and Gardens című munkája úttörő a maga gyakorlati tanácsaival, az illusztrációk, melyeket hozzá rajzolt, szép képét adják annak, hogy a művészet és kényelem, — oly dolgok, melyekről eddig azt hitték, hogy semmi közük egymáshoz, — mennyire összeférnek egymással. Baillie Scott e művében, épp úgy mint az otthon építése, díszítése és bútorzatában, rányomta a maga korára a maga bélyegét, s a mai és jövő nemzedék el fogja ismerni benne a becsületes művészt, az igazi építésszt s az igazi nagy embert.

Ashbeetől, aki oly fenséges eszmények szolgálatába szegődött, csak kiváló eredményeket várhatunk. Nem is csalódtunk benne. Hatását mindenütt érezteti; nemcsak Angliában, hanem a kontinensen, s itt Magyarországon is megtaláljuk nyomait.¹ Nincs a művészetnek olyan ága, amellyel nem foglalkozott volna. Természetes, hogy őt is elhívták külföldre, nemcsak azért, hogy kiállításokon szerepeljen, hanem hogy építsen, díszítsen, bútorokat tervezzen.

Elvei józanok és szilárdak, megfigyelése éles, művészi érzéke csalhatatlan. E tényezők szerencsés találkozásának eredményei a képzelhető legszébb munkák, melyeken mégsem találunk fölösleges díszítést, szinte az igénytelenségig egyszerűek. Műveit látva érezzük, hogy nagy és mély gondolatok hordozói, s ez nemcsak az egészre vonatkozik, bármilyen tárgy, de megtaláljuk minden egyes részletben is. Azt is érezzük, hogy minden, amit csinál, nagyon célszerű és használható. Munkáinak széles,

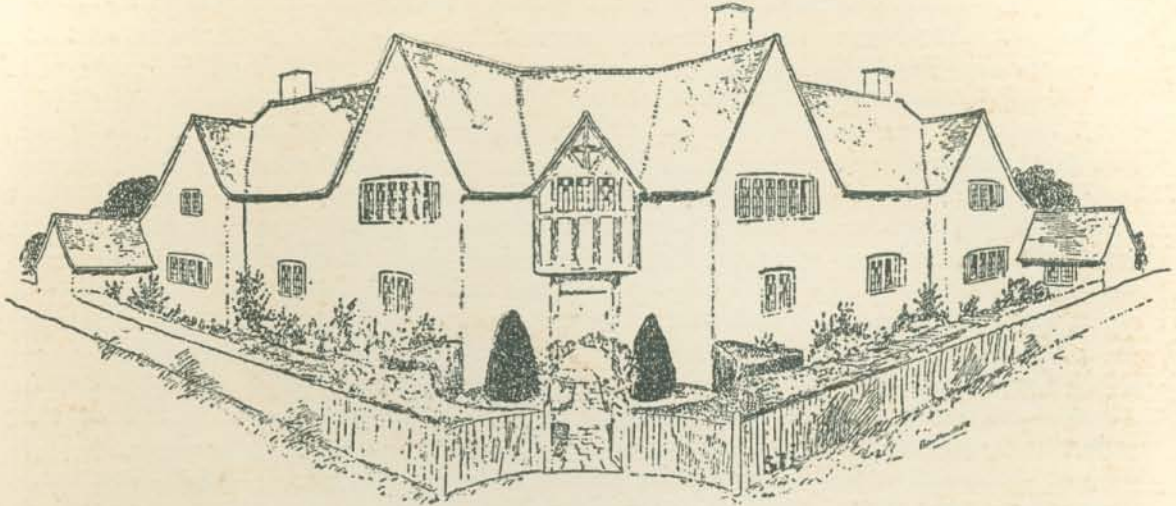

36.

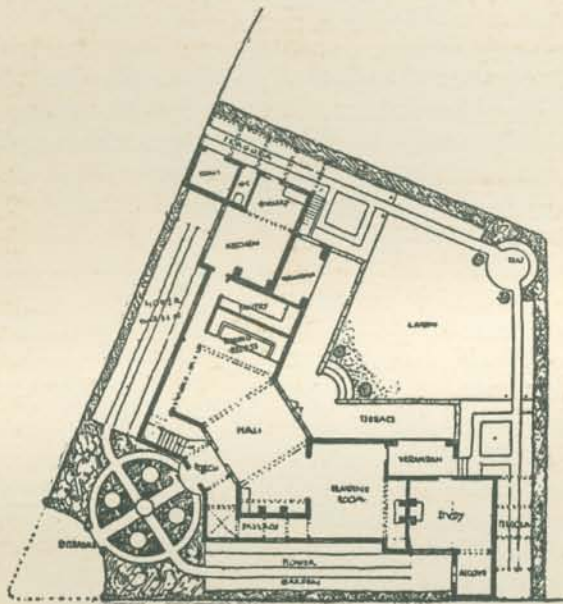
36. BAILLIE SCOTT :
TÁLALÓ.

¹ Így a többi között Szász Zsombor dr. orsz. képviselő Stefánia-úti és Mandelló Gyula dr. egyetemi tanár pozsonyi lakásán.

Baillie Scott nem kicsinyes kezelése és művészi józansága kezdettől fogva lebilincselte az embereket. Való igaz, hogy hű maradt elveihez, s hogy képességei folyton fejlődnek s ezért remélhetjük, hogy további fejlődésében joggal beszélhetünk az Ashbee-stílusról, mert a jövő

37.

37—37/a.
MEADWAY-I LAKÓHÁZ
ÉS ALAPRAJZA.

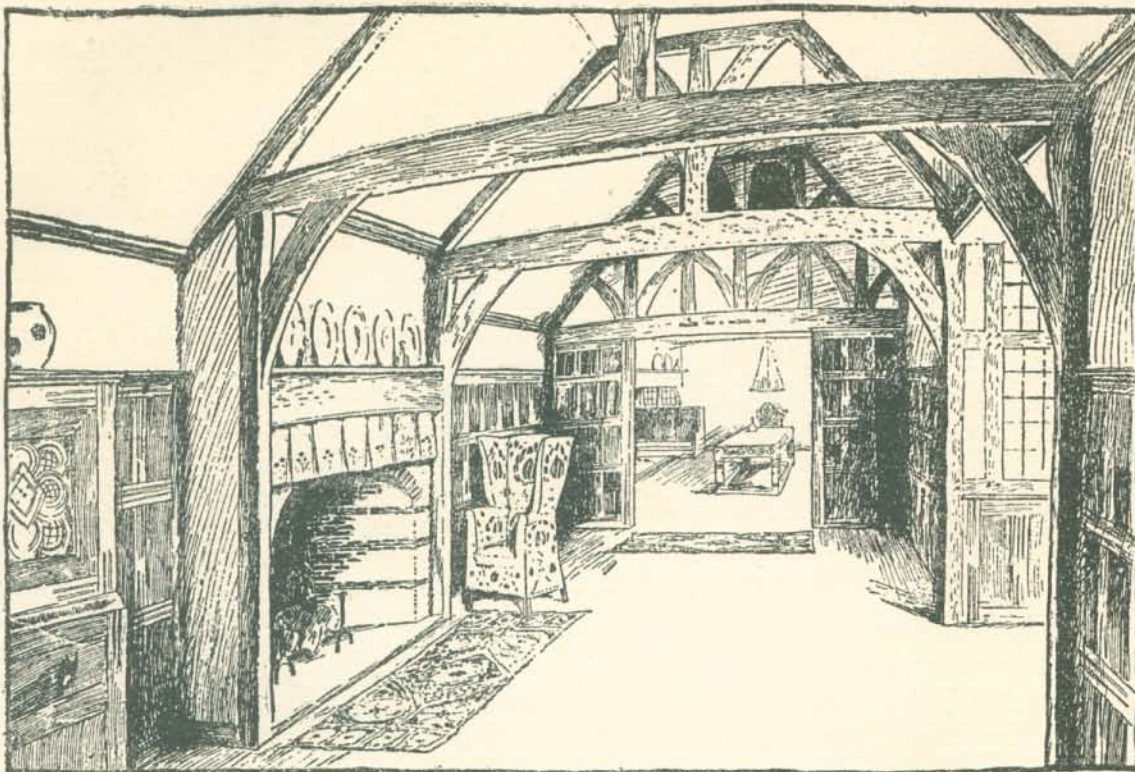
MAISON À
MEADWAY.

37/a.

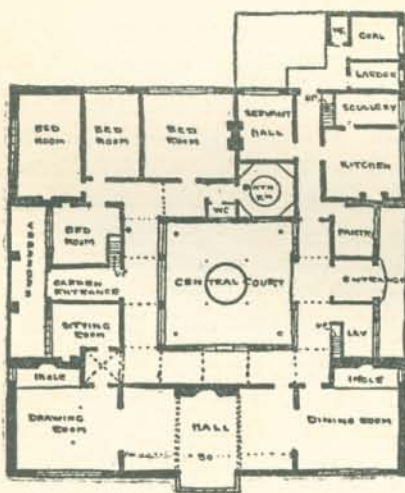
nemzedékek úgy Ashbeenek mint Baillie Scottnak alkotásait az ő egyéni stílusuknak fogja nevezni, hiszen mindketten koruknak nagy szülöttei s maradandó alkotásaik épp oly egyéniék, mint a Sheratonéi, Chippendalei és Adamséi a tizennyolcadik században.

Ashbeenek számos ismert műve ugyanazon elveken alapszik: helyes művészi felfogás, demokratikus művészet, mely a nemzeti fejlődésnek társadalmi és erkölcsi kincse.

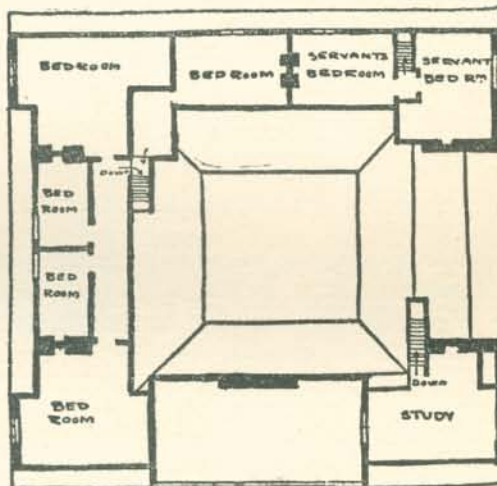

38.

FÖLDSZINT
PARTERRE

39.

40.

I. EMELET
1ER ÉTAGE

38-40. EVERDENE-I HÁZ ELŐCSARNOKA,
FÖLDSZINTJÉ ÉS EMELETI ALAPRAJZA.

MAISON
À EVERDENE.

C. R. ASHBEE ÉS A GUILD OF HANDICRAFT.

ÍRTA: SZÁSZ ZSOMBOR.

C. R. Ashbee
és a Guild of
Handicraft.

Nem a véletlen, hanem a szociális élet megváltozhatatlan törvénye okozta, hogy Angliában a tizenkilencedik század derekán a Munka minden irányban reformálását követelte. Az a munka, mely régen szép volt és nemesített, amelynek hajdan erkölcsi és esztétikai tartalma volt, elveszett. Vele együtt az életföntartó munka is. Az a munka, amely egy életen keresztül széklábat készít, nem lehet egy élet, egy család föntartója. Ez a Munka, a „specialized leg“, amint Ashbee is emlegeti: az embernek a tragédiája. Mert abban a circulus vitiosusban, a nagy industrializmusban, a munka értékének pusztulásával együtt megy veszendőbe minden érték s nyomába jön az esztétikátlanság, az izlés pusztulása, az alacsony munkabér, az életföntartás nehézsége, szóval a munka nyomora, a társadalmi nyomor. S az a munka, amelyet a konkurrencia miatt olcsón, vagy a közvetítés, földjáradék és én nem tudom mi miatt mégis drágán vesznek, nemcsak izléstelen, hanem a „sweated“, a kihasznált, megkínzott munkásnak és éhes családjának könnyei és szenvedése is bele van kovácsolva.

Régi történet megújulása ez s a megújult föladat a munka esztétikai, erkölcsi és gazdasági értékének újjáteremtése: megteremtése azoknak a föltételeknek, annak a környezetnek, amelyben a dolgozó ember művészi és ethikai szempontból értékessé bírja tenni életét és produktumát. Csak ez lehet minden törekvés értelme. A gép s a gyár megölte a művészt, az egyént, a házi munkát, megölte a falut: a föladat megmenteni mindezt. Individualizmusnak és szocializmusnak, Praerafaelitáknak és Arts and Crafts mozgalomnak, gazdasági függetlenségnek és munkástörvényhozásnak más értelme nem lehet: mint megszabni a munka standardját s ami annak feltétele, megszabni az élet standardját. A Praerafaelita Brotherhood művészi munkájából, a szocialista munkaföltételeiből, a kommunista vagyonszövetségéből összevéve leszűrődik a Fors Clavigera eszménye, egy új szociális rend, amelyben az élet értékének elismerése és a természetadta javaknak egyenlő fölhasználása mellett, mindenki individuális munkájának jósága és kiválósága arányában kapja annak értékét. Nem egy teóriáról van itt szó, hanem az élet jelenségeinek igazságos értékeléséről. Amit Ashbee és a Guild kíván, az az, hogy „legyen módjukban, hogy dolgozzanak, hogy szép és hasznos munkát végezzenek s munkájuk közben tisztességes életet éljenek, mint tisztességes polgárok, olyan környezetben, amely legjobban megfelel munkájuknak és gyermekeiknek, kiket becsületes állampolgárokká akarnak nevelni.

Nem a gazdagság után való hajsza érdekli őket, hanem valami sokkal magasabb. Másfelől azonban nem bírják megérteni, hogy munkájukat, — művészi munkájukat — hogyan végezzék, ha magukat és családjukat folyton a szegényház eltartásától kell hogy féltsék. Mert az a munka, amelyet végeznek, időt, gondolatot, készséget követel“. (Ashbee: *Craftsmanship in Competitive Industry.*)

Mindez úgy hangzik, mintha utópia volna. Pedig egyszerű és kikerülhetetlen igazság. Amit Ruskin és William Morris tanított s amit Ashbee meg akar valósítani, az nem művészi teória, hanem gazdasági igazság, egy új szociális rend, amelynek alapja azonban nem az „árképződés tana“, hanem az emberi élet értéke. Amit Ashbee követel az az, hogy a munkást vissza kell helyezni abba a környezetbe, ahol mint ember dolgozhatik, mert rútság, nélkülözés és szenvedés közepette értékest alkotni nem lehet. Nem a munka a fő, hanem az élet. Azért csinálják a forradalmat, hogy „megérlelődjék a meggyőződés hogy a gép csak eszköze s nem mestere a munkásnak, hogy a munkás élete fontosabb a társadalomra, mint az olcsó produkció s az az erkölcsi, humánus felfogás, amely a munka individualitását követeli, elsőrangú érdek“. (Ashbee: *An Endeavour towards the Teachings of John Ruskin and William Morris.*)

Ez az eszme hozta létre a Guild of Handicraftot. Nem volt az soha a szó szoros értelmében művészi vagy ipari vállalkozás és ma sem az, hanem egy szociális eszmény, a tanulás és élvezet, a munka és pihenés bölcs beosztása: szóval az ideális élet után való törekvés.

□

□

Londonban 1886-ban C. R. Ashbee, egy fiatal idealista, egy kis iskolát kezdett három tanulóval, amelyben Ruskin műveit olvasták. Később a Fors Clavigera és a Crown of Wild Olive olvasása nyomán a teóriát praxisra akarták fordítani s a Cityben a Commercial Street egy padlásalakásában műhelyt rendeztek be, ahol asztalosmunka, ezüstművesség és dekoratív festés csatlakozott a tanításhoz. Ez volt a School and Guild of Handicraft eleje. Tanítás, művészeti és szociális tartalmú felolvasások előzték meg a kézi munkát. A vállalkozás azonban nem sikerült. Az iskola fönntartása évi háromszáz fontba került, egy ideig fedezték azok, akik összeálltak. Főlemészttette a műhely hasznát, de aztán föl kellett hagyni vele s nem olvasták többé Ruskint, nem tanított többé William Morris, Walter Crane és Ashbee. Kár volt!

A műhely azonban, mint munkásemberek szövetkezése, megmaradt és fejlődött. Az asztalos- és ezüstműves-műhelyt kovács- és zománcoló műhellyel bővítették ki s rövid idő múlva a Commercial Streeti lakás szűkké vált s a Mile Endben egy régi, II. Vilmos idejéből való stilszerű kis házba költöztek. A szervezet a kooperáción alapult. A munkások maguk voltak saját munkaadóik, részben a vállalat tulajdonosai is és a szándék az volt, hogy lassanként kizárólag maguk legyenek az összes befektetés tulajdonosai. Egyelőre minden munkás néhány részvény tulajdonosa volt s azonkívül a munkabér két és fél percentjét levonva, az összegyűlt összeg fejében minden év végén részvényeket kapott minden munkás, amelynek arányában törlesztődött a kölcsöntőke. A céh ügyeit a munkások közül választott háromtagú igazgatóság intézte, melynek feje Ashbee volt. A munkára szintén a munkások által választott munkavezető ügyelt föl.

Ilyen volt a Guild külsőleg, egy szocialisztikus, sőt kommunisztikus szervezet, bár egyelőre még távol saját ideáljától, amikor nemcsak a munka, hanem az élet feltételei is szervezve vannak. A munka azonban szervezve volt s tökéletes volt már is. 1898-ban a kormányhoz intézett jelentésében írta Ashbee: „A Guild szervezete tökéletesen bevált. Munkásviszályról sohasem volt szó s a dolog természeténél fogva nem is lehet. Az emberek érzik, hogy saját maguk a munkaadók és övék a vállalat. Éppen ezért gyakran hoznak áldozatot, például kisebb munkabérért dolgoznak, vagy nem követelik bérüket, ha a hét végén nem futja s beleegyeznek levonásokba, ha a tőke gyarapítása szükséges.“

Ha azonban ez a külső szervezés súlyos, különösen pénzügyi nehézségekkel is kellett hogy megküzdjön, még mindig könnyű volt a dolog lényegét illető nehézségek mellett.

A múlt századvégi Arts and Crafts mozgalom közvetlen célja az volt, hogy hasznos dolgokat állítson elő jól és szépen. De a munka csak az eszköz. A Muna Pulveris-ban és a Tide and Times-ban egy új szociális rend ideálja dereng s ez az Ashbeeé is. „Egy olyan céhnek — írta pár évvel ezelőtt — mint a Guild of Handicraft, más célja is van mint a technikai munka: szociális és humanitárius. A mi korunkban a tanítás azzal a helyzettel kell hogy számoljon, amit az industrializmus és a gép teremtett. A régi mesterségeknek volt nevelő, volt kulturális befolyása. Az az ember, akit azok teremtettek, tökéletesebb, nagyobb átmérőjű ember volt mint a modern industrializmus teremtménye. Munka és szociális helyzet kölcsönösen hatott egymásra.“

Ez a nagy komplex-ideál az Ashbee és a Guild célja: kölcsönösen, a szociális boldogság által megteremteni a jó munkát, a hasznos és szép munkát által a szociális boldogság feltételeit.

A nehézségek azonban csaknem legyőzhetetlenek: az egész mai szociális és gazdasági berendezkedés, társadalmi felfogás.

A Guild alapszabályai szerint a céh célja „a jó munka, még pedig oly módon, amely legjobban előmozdítja a munkás jólétét“. Ezért a Guild minden módon segít

tagjain, tekintve hogy „jó munka és jó életmód elválaszthatatlan egymástól“. Tanítja, iskoláztatja őket; tisztességes bért fizet, segíti betegség vagy halálozás esetén, könyvtárt tart fenn számukra, életüket, pihenésüket kellemessé teszi sport, zene, drámai előadások által.

Míndez egyszerűnek látszik s ami ezeket az alapszabálybeli feltételeket illeti: levegő, dráma, temetési költség, hol van az a kapitalista, aki mindezt szívesen ne adná bizonyos mértékig. Ami a nagy nehézséget okozza, az a standard, mindenből a legjobb, a kifogástalanul jó munka, amelyhez minden feltételből a legtöbb és legjobb kell, amelynek ehhez fogható ára is van, amelyet csak ehhez fogható fölfogású és izlésű vevő kész megfizetni és ami ma már csak az egész társadalmi és termelési rendszer újjáteremtésével érhető el.

Ashbee szerint a munka standardja a következő körülményektől függ:

Elválaszthatatlan a munkás jólététől. Ember és munkája egy. Csak jó életmódban levő munkás dolgozhatik szépen.

Korlátozni kell a túltermelést, mert az olcsó munka tönkreteszi a jó munka értékét, az olcsó műhely a jó műhelyt.

Meg kell menteni a kisipart, mert ott terem a művészi s határt kell szabni a gépeknek s decentralizálni a nagy városok industrializmusát, amely viszont a művészietlen és olcsó munka szülője.

Ezek száraz nemzetgazdaságtani tételeknek látszanak, de a művészi munka gazdaságtanáci, annak igazságai. Millió illusztrációját láthatjuk, a művészi munka százféle konkurrensé úton-útfélen ott van, alig észrevehető formákban. Mert nemcsak a bér lenyomása, a munkás életének alacsony színvonala okoz kárt, nemcsak a gyári ipar, amely „egy csapásra kétszáz teás kannát gyárt, míg a kézműves napokig vesződik egy-egyel“, hanem hogy csak egyet említsek a Guild tapasztalataiból: az amateur konkurrenciája. Az a „dear Emily“, amint Campdenben szelíd iróniával hívják, aki nem szorul a keresetre, aki unalmának előlése végett köt könyvet, farag, vagy csinál ezüstmunkát, s talán jótékony célra adja el szerény produktumát, de a munkás bérét lenyomja. Csak a Studio-t kell végigforgatni, ott van ennek az amateur konkurrenciának millió példája.

Ez az olcsó munka aztán lassan, fokozatosan kiöli az izlést is, a művészi munka után való vágyat, csökken a jó munka értéke, pusztulnak a tisztességes élet föltételei s lassanként elvész minden érték, a munka s az élet értéke egyaránt.

Pár év kedvező konjunkturák között telt el s a Guild fejlődött ezeknek az eszméknek az irányában.

De az Essex House a Mile Endben nem igen illett az ideálhoz. Tiszteletreméltó múltban gyökerező, régi stílszerű épület volt a szürke, piszkos Londonban, zöld fáktól övezve. Mikor beköltöztek, ezüst nyár-, virágzó körte- és meggyfa, laburnum és örökzöld tette derültté a méltóságos házat. De tragikus volt látni, hogy a közeli gyárak mérges gázaival mindjobban megtelő levegőben hogyan feketednek és pusztulnak egymásután a fák. Pár év alatt kivesszett mind s amint a műhelyeknek is több és több helyre volt szükségük, a régen poetikus Essex House is lassanként egy szürke, barátságtalan londoni műhely képét kezdte magára öltetni s kivetkőzött abból a ruhából, amely szép munkának külső környezetül szolgálhatott volna.

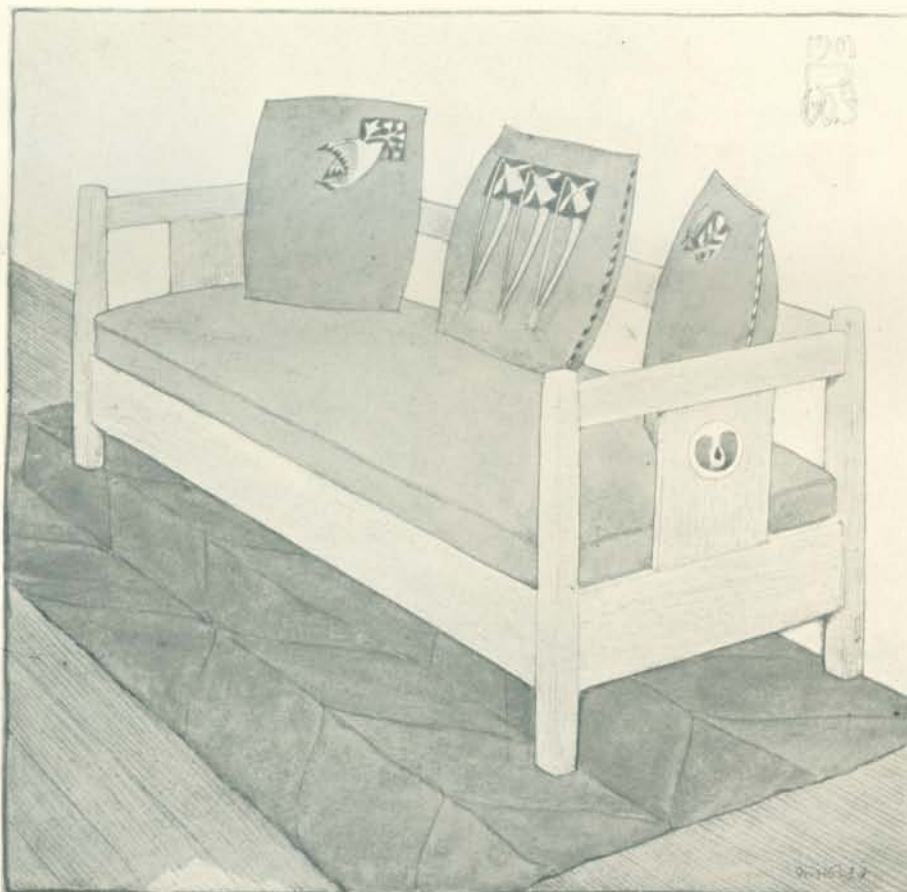
Ashbee azonban ettől eltekintve, szociális szempontból is, már régen foglalkozott azzal a gondolattal, hogy a Guildet a nagy ipari centrumból vidékre, falura telepítse. „Az a hitem, — írta volt még az Endeavourban, — hogy ha munkásaink egy kis földet is művelnének, és rövidebb ideig dolgoznának, helyes beosztás mellett éppen annyi ipari munkát termelnének, mint most, s amellet saját fogyasztásukra szolgáló terményeket is előállíthatnának. Saját és családjuk egészsége és kellemes élete tekintetében pedig kiszá-

41-42. PÁRNÁS
KAROSSZÉK ÉS PAD.

FAUTEUIL ET BANC
REMOURRÉ.

41.

42.

43.

43. SUMINGDALE BERKS-I LAKÓHÁZ
ELŐCSARNOKA.

HALL.

44.

44. SUMINGDALE BERKS-I LAKÓHÁZ
ELŐCSARNOKA, HALL.

45. SUMINGDALE BERKS-I LAKÓHÁZ
EBÉDLŐJÉNEK RÉSZLETE. SALLE-À-MANGER.

46. SUMINGDALE BERKS-I LAKÓHÁZ
HALÓSZOBÁJA. CHAMBRE À COUCHER.

46

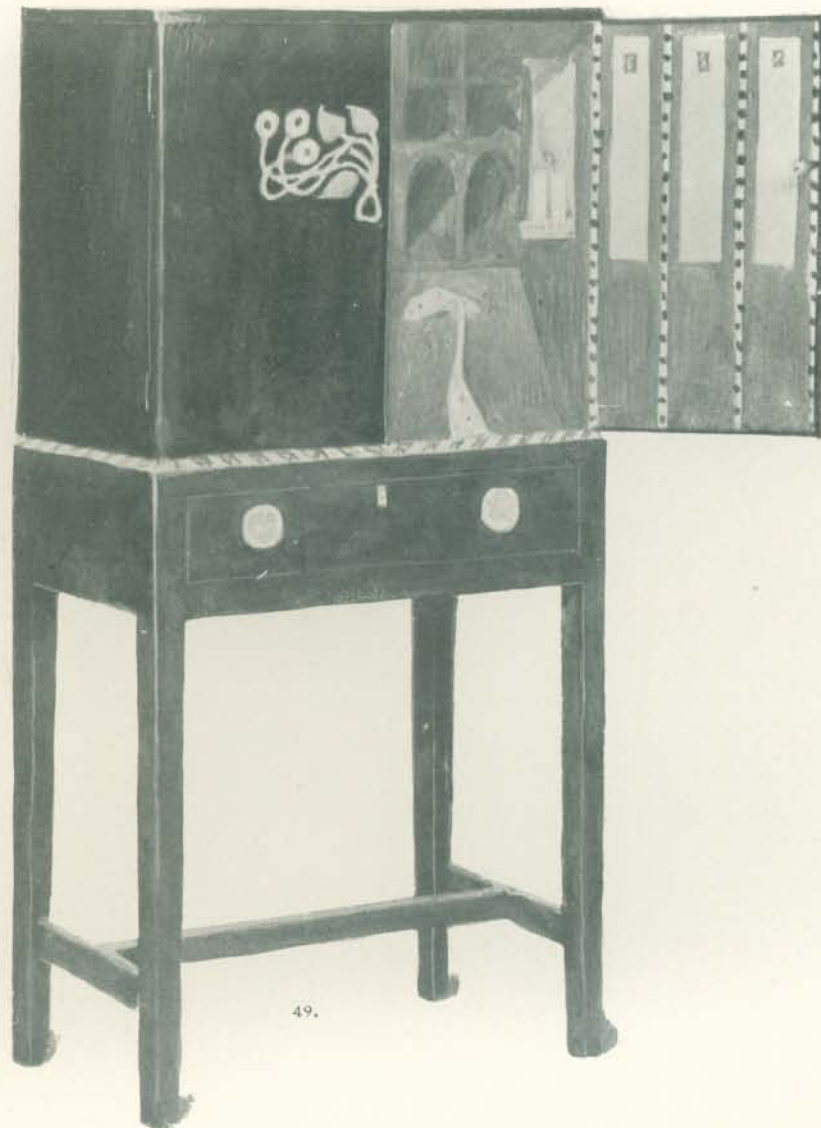
ESTERHAZY
KÖNYVTÁR
1914

47. SUMINGDALE BERKS-I LAKÓHÁZ
HÁLÓSZOBÁJA. CHAMBRE À COUCHER.

48. SUMINGDALE-I LAKÓHÁZ
HÁLÓSZOBÁJA. CHAMBRE À COUCHER.

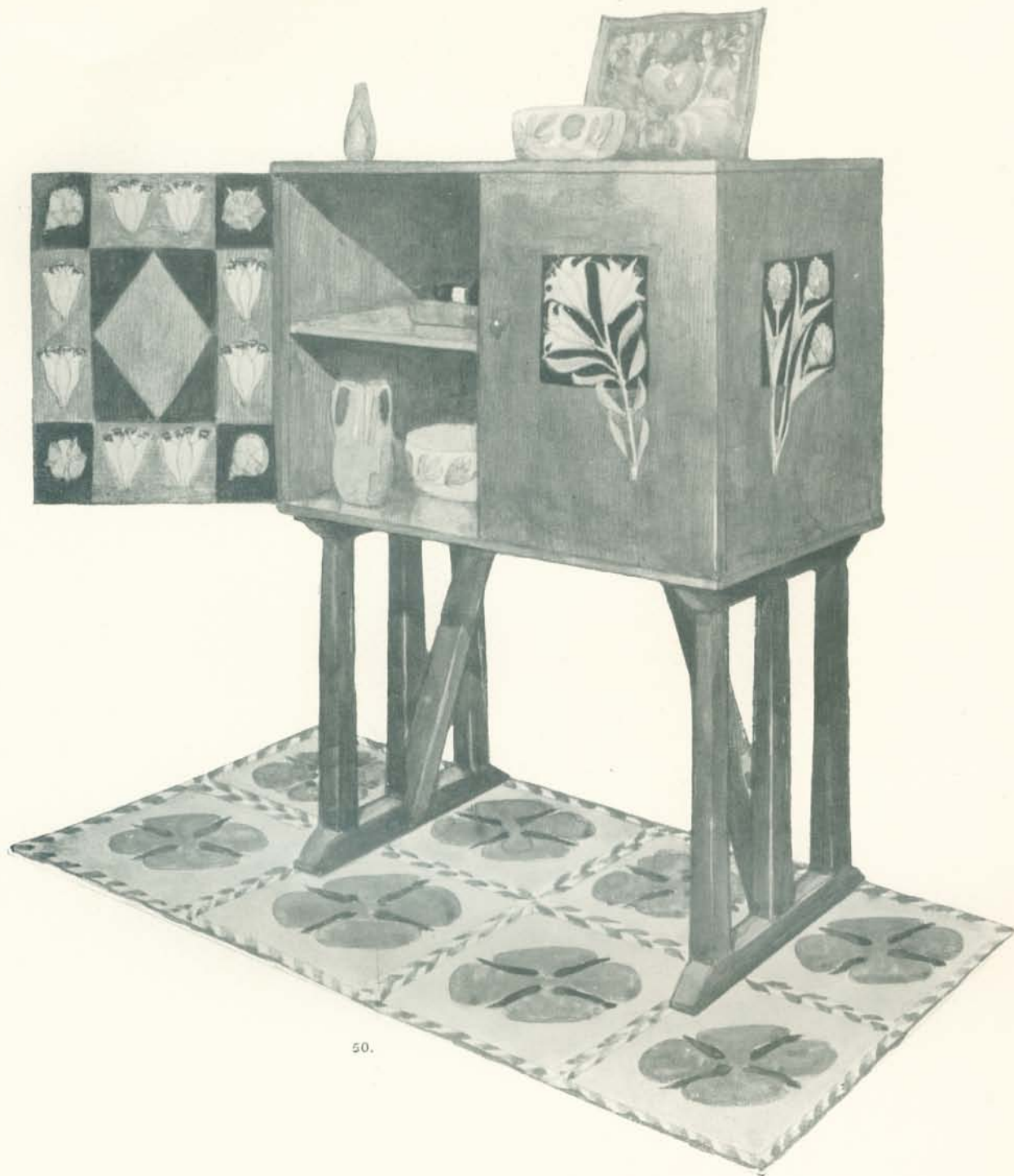
48.

49.

49. ÍRÓSEKRÉNY.

SECRETÁIRE.

50.

50. SZEKRÉNY BERAKÁSOS
DISZÍTMÉNYEKKEL.

CABINET.

51-52. SUMINGDALE-I LAKÓHÁZ
FOLYÓSÓI. CORRIDOR.

51.

52.

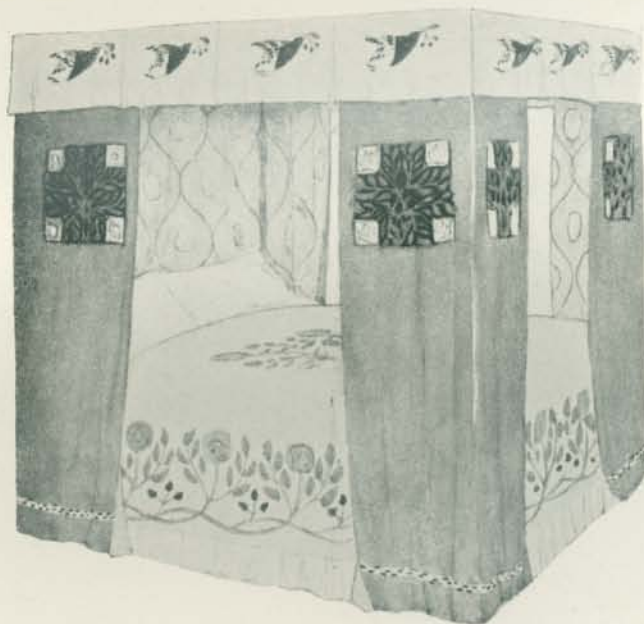

53. BIDDENHAM BERKS-I LAKÓHÁZ
NAPPALI SZOBÁJA. SALON.

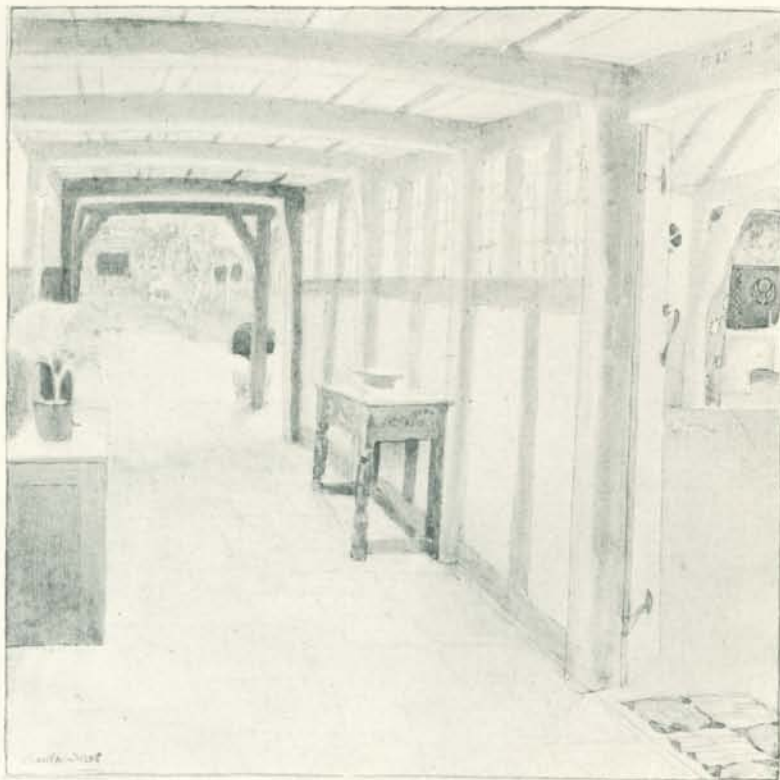
53.

54.

54-55. NŐI SZALON
ÉS ÁGY.CHAMBRE DE MADAME
ET LIT.

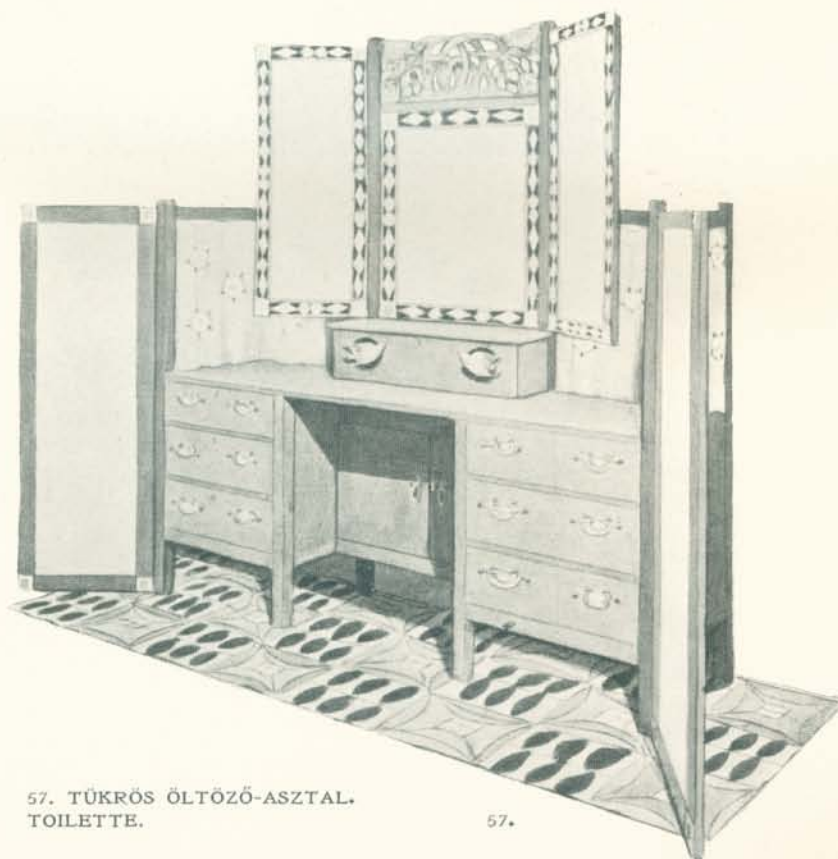
55.

56. „SPRINGCOT“
FOLYOSÓRÉSZLET.

56.

CORRIDOR.

57. TÜKRÖS ÖLTÖZŐ-ASZTAL.
TOILETTE.

57.

58.

59.

60.

60-61. CSALÁDI HÁZAK IVER BEN.

61.

MAISONS À IVER.

míthatatlanul sokat nyernének . . . Remélem, hogy meg fogjuk érni azt az időt, amikor munkásaink egészségesebb viszonyok között élve, saját maguk fogják ellenőrizni a gépies termelést s a középkori céhrendszernek megfelelően a föld közvetlen termékei fogják bérüknek egy részét képezni."

Az idő rövidesen bekövetkezett. 1902-ben Gloucestershireben, a gyönyörű Cotswoldban egy régi kis falura akadt Ashbee, amely mindenképpen illőnek látszott a tervhez s annak az évnek a tavaszán az egész Guild, munkások családjukkal együtt, mintegy százötvenen kiköltöztek Chipping Campdenbe, körülbelül négy órányira Londontól.

S hogy rövidre fogjuk a Guild történetét: most kezdődött a megpróbáltatásnak pár esztendeje.

Lelkesültséget, idealizmust, tudást vittek magukkal eleget, de tőkét nem s a föld másé volt. A környezet megvolt, a műhelyeket elhelyezhették virágos udvar közepébe, építhettek egészséges kis cottageket, de föld nélkül azt az ideális életet, amelyre az egész exodus alapítva volt, nem lehetett megvalósítani.

Nemsokára jelentkezett más baj is.

A termelési feltételeket sem vihették magukkal falura, úgy, amilyenek mellett egy nagy városban dolgoztak. Egy félreeső kis falu kiesik a fogyasztó közönség útjából, nincs kezeügyében. A modern átlagember megszokta, hogy a lakása körüli utcákban megtaláljon mindent, ami életéhez kell, mindennapi kenyerétől kezdve gyémánt diadémjáig. Eszébe sem jut, hogy Campdenbe menjen a jóért, ha az olcsót megkapja a Regent Streetben. A folytonos utazási és szállítási költség is sok s egy alkalommal a Guild egy nagyobb vállalatról azért kellett hogy lemondjon, mert a munka nem bírta el a szállítás költségeit.

Egy-két évvel azután, hogy Campdenbe költöztek, beállott az a nagy pénzügyi és termelési depresszió is, amelynek hullámaint mi is megéreztük. A konjunkturának ilyen tömeges romlását a Guild sem bírta el, a pusztulás, a fölbomlás fenyegette. De ebben az utolsó veszedelemben érkezett a segítség. A múlt év kezdetén egy önzetlen, művészi lélek, Mr. Joseph Fels, körülbelül hetven acre földet vásárolt a Guild számára Campdenben s ezzel megadta földi alapjait annak az ideális koncepciónak, amely annyi éven át csaknem reménytelenül élt Ashbee fejében és szívében.

Most már a Guild egy kommunisztikus kis társadalommá alakult, amelynek, mint új törvényei mondják: „Célja a művészi ipar fölemelése, a földműveléssel kapcsolatosan, hogy a munkás és családja egészségesebb és tisztességesebb életet élhessen a falun s a földre támaszkodva olyan gazdasági alapot nyújtson az számukra, hogy nyugodtan élhessenek munkájuknak." Eszerint a Guild munkásai most már a műhely munkájának fáradsága után, kommunisztikusan, vagy kis parcellákon fognak földet művelni. Szántának, vetnek, juhot legeltetnek s olyan életet fognak élni, mint valaha azokban a régi századokban, amelyekből a népipar legszebb, legművészibb, legszínesebb hagyományai maradtak reánk.

□

□

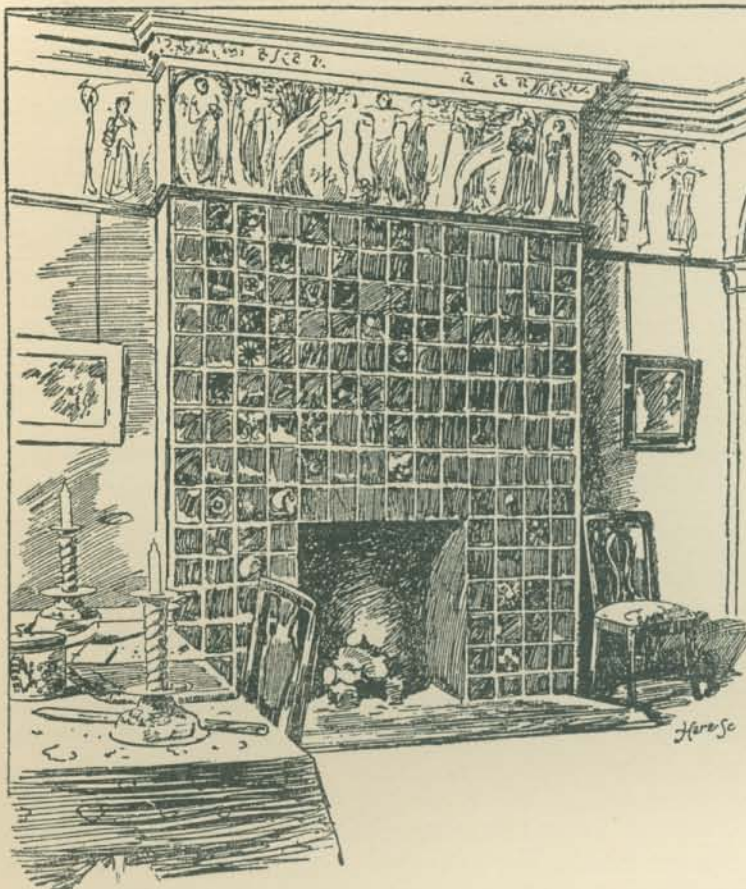
Ugy négy órányira Londontól, Oxfordon túl, egy kicsike stációnál áll meg a vonat. Háznak, falunak semmi nyoma. Kis, falusi omnibusz döcög tovább a dombok között fölkanargó uton, amelyet olyan zöld rét szegélyez, amilyen sehol sincs, csak Angliában s olyan tarka virágok, amilyenek csak a Cotswoldban nyílnak. A későn lenyugvó nap hatalmas, százados bükkök sötét zöldjére és ezüstös nyárfák fehér lombjára vet halovány fényt. Csak amikor fölrünk a dombtetőre, tűnik föl elsőnek az örökzölddel sűrűn befutott régi gótikus kis templom; szárnyai alatt az út utcává szélesedik s két oldalát alacsony, csupa régi századokból maradt, bájos kis házikók, szalmafedelű cottage-ek szegik be. Kicsiben ugyanaz a levegő, ugyanaz a hangulat, ami Bruges, vagy Gand, vagy Rouen régi, történelemlátta utcáiból árad.

A falu közepe táján van az Ashbeeék háza. Egy restaurált, régi kis cottage az is. Az idő még Campdenben is feltöltötte az utat: most két lépcsővel kell lejjebb lépni be a picike hallba. Balról a drawing-room, amelyet csaknem elfoglal az a híres szép zongora, amelyet Ashbee feleségének készített volt menyasszonyi ajándéku.

Négyszögletű, világos tölgyfából, fölnyitott első lapján megfestve a Muzsika, kírakva intarziákkal. Jobbra a még kisebb ebédlő, fönnp apró hálószobák s egy hatalmas, több szobából összefogott, a fedél megrozsdásodott gerendázatát is magába foglaló dolgozószoba. Közepén egy nagy nyílt kandalló, jobban mondva tűzhely, körül könyvek, történeti, szociális tudomány, irodalom, az ablak előtt egy nagy rajzolóasztal s mellette egy tizenhétéves századbeli zengő kis spinett. Kinn a kis udvart zöld pázsit borítja s a ház befutva rózsával, lilaszínű klematisszal.

Ebben a házban laknak Ashbeeék.

És ők maguk az emberek? Nincs nehezebb, mint írni azokról, akik itt élnek mellettünk, akikkel tegnap szoritottunk kezét, akikkel a barátság és a gondolatok közösségének száz szála fűz össze, minket, „akik lég-

62. ASHBEER C. R.: KANDALLÓ.

várakat építünk, velük, akik szintén a levegőbe építenek várakat“, mint Ashbee írta egy könyvbe egyszer ajánlásképpen. Engem az utolsó időben, mióta bajuszt és ajka alatt kis szakállat növelt, Whistlerre emlékeztet. Keskeny arca, kissé álmodozó s mégis ragyogó szeme és hullámos haja a nagy festő arcképeit juttatják eszembe. Cambridgeben tanult, aztán építész lett és verseket ír. Minden érdeklő, nemzetek története és emberek dolga, a mi sok szenvedésünk is, amit mélységesen megérezett a Rákóczi-kor fájdalmas dalaiban. Pár éve cikket is írt küzdelmeinkről a Timesbe. De legjobban szívéhez van nőve a dolgozó ember. Fölfogása? — az az, amit itt előbb mind elmondtam, az a modern kommunizmus és régi individualizmus, amelynek közvetlen előzője Ruskin és William Morris, régebből a középkor céhei és végső gyökere az az ősi nemzeti erő, amely a földből fakadva teremt életet és művészetet. Az a földet művelő és pásztorkodó primitív nemzeti génusz, amely a természetes egyszerű élet körében teremt művészt s az életet földíszi a legszebb, a legtermészetesebb művészivel. Amely érzi a családi és nemzeti összetartozásban, a szociális életben a közösséget, a kommunizmus eszméjét, a nemzet életében az imperializmust, — de tudja, hogy a művészi az egyetlen erő az egyéni, az individuális, a művészi alkotás egyetlensége.

A munka és a mindennapi kenyér szüksége kozmopolita és kommunisztikus, de az élet értékét érezni és művészt alkotni csak egy darab földön lehet. Minden emberi munkának csak két alapja, két célja van: „az, amely táplálja s az, amely magasabb, erkölcsi életét betölti: a művészet. Az életnek száz és ezer formája van, a doktor orvossága, a tudós bölcsessége, a nevelő, a pénzember, a politikus munkája, de mindezeket túl két ember nélkülözhetetlen teljesen az életre nézve, a földmivelő és a művész, az egyik, aki megszántja a földet s a másik, aki a köz életébe erkölcsi és szellemi szépséget bír oltani.“ (A Book of Cottages and Little Houses, 114.) Ez az alapja az Ashbee gondolkodásának, művészi és szociális felfogásának. Ezért nem törődik nevekkal és jelszavakkal, liberálistussal, konzervatívizmussal, vagy szocializmussal. Az élet valódi értékeinek megbecsülése: ez az ő gondolata. Rossz munka éppen olyan rossz, mint a keserű kenyér, a szép munka pedig fölér egy virágos mező pompájával. S mindez összefonódva az Élet föltétele.

Az ő házán túl a High Street végén, egy kis mellékutcában, gazdagon virágos udvarban van egy emeletes régi ház, sörfőző volt tán régen, úgy emlékszem, s abban vannak a műhelyek. Alul a mellőzhetetlen gépek és a nyomda, az Essex House Press, fönnt az asztalos- és faragóműhelyek, ezüstművesek és zománcoló kemence s egy kis szobában a könyvkötőszerszámok, de ott csak hébe-korba dolgoznak, ha munkát ad a nyomda.

A többi műhely azonban tele van munkással. Nagyjában nyolc órát dolgoznak, de a szombat délután szabad s tulajdonképpen a munkaidő nincs megszabva, dolgozik mindenki, míg jól esik, míg ki nem fárad. Ha jól megy a munka, többet, napnyugtáig, ha nem sikerül s aznapra elmegy a kedve, senki sem veszi zokon.

Mert Campdenben csak a munka minőségéről van szó. Szépség és individualitás, ez a kettő szabja meg a Guild minden munkájának irányát, de ez a kettő teremt is számára rendkívüli nehézségeket az indusztriálizmus haszontalan, művészietlen és olcsó túlprodukciónál szemben. Mert a művészi munka drága, a piaci publikum pedig olcsó. Így lesz végelemzésben a fogyasztó műveletlensége, a berendezkedő új pár, az ékszer vásárló szép asszony esztétikátlansága a szociális nyomor oka. Mert milyen messze nem áll az, aki egy gyárban készült kannát vesz, amelynek ezer hasonló társa van, attól az egyéniségtől, amely a mindennapi élet minden tárgyában élt, a kapufélfától kezdve a varrottas ujjasig. Pedig ez az ideál. S a középút az, hogy mindenki megismerve saját szükségletét, adja meg az eszmét s a munkás feladata az eszme művészi megvalósítása. „Milyen nagyszerű ezeknek az embereknek dolgozni“, mondta egyszer egy munkása Ashbeennek egy megrendelőjükről, „mert tudják, hogy mit akarnak s olyan szép dolgokat akarnak“. „A vevő szempontja nem lehet az, hogy egy halom haszontalanságot gyűjtsön össze, hanem néhány hasznos és szép dolgot, amelyre szüksége van életében és segítségére lévén, átalakítja magát és környezetét... Lehetetlen, hogy valaki, aki fölfogja a művészi ipar valódi lényegét, izléstelenséget vásároljon, mert bármily kevés pénzt ad is valamiért, ha tulajdonosává vált, meg fogja becsülni, nem áráért, hanem azért, mert egyéniségéhez nőtt. Ha pedig egyfelől a művész individualitása meg van óva, másfelől tekintettel vagyunk a vevő egyéniségére s a kettő összhangba hozható, ha nem is egy utópia áll elő, de legalább is egészséges termelési föltételek.“ (An Endeavour, 27.)

Persze, ennek az összhangnak millió akadálya van: az izlés hiánya, a gép tömeges produkciója, olcsósága, a „kollektomania“, vagy ha jobban tetszik, az „antik“.

Ma már senkinek sem jut eszébe, hogy összetörje a szövőgépet, a Luddíte a múlt emléke, de korlátolni kell a gép munkáját, mihelyt az egyéni munka lehetősége megvan. A tönköt Ashbee is körfűrészszel fűrészeli deszkává, az ezüstöt henger között préseli lemezzé, de a relief, a serleg a munkás kezemunkája s minden kalapácsütés az ő egyéniségének a nyoma. Egy-egy ilyen kalapácsütés az egyéni munka értékének szimbóluma. A különbség emberi és gépi munka között az, hogy azt az ember csinálta: emberi kéz, dolgos kéz, kenyérkereső kéz. Gép és munkás kezényoma között

az a különbség, hogy ehhez gondolat, az élet egy momentuma tapad, a kézimunkának multja van a munkás életében, jövője az ő életében, — gép a munkájához mind-ebből semmi sem tapad.

Ez az érzés ad egyszersmind sajátosság értéket a modern munkának. Minden kor iparművészetének célja (itt csak erről beszélünk), hogy saját korának szükségét fedezze, gondolatát fejezze ki. Vajjon az a gótikus ágy, amit pohárszekrényül használ barátom, az a hollandi ruhaszekrény, ami szalonjának dísz, a mai munka eszméit, a mai munkás életét fejezi ki? Pedig ez a gondolat nélküli kollektománia, amely a huszadik században is Sheratont és Chippendalet, rokokót és empiret keres, ez is a modern munka konkurrens. Mi szükség van Ashbeera, Macintoshra s a többire, ha mindenki a multban él s úgy lakik, mintha a lovagkor páncélját és erkölceit viselné ma is.

Ezek az Ashbee eszméi, ezeken épült föl a Guild munkája. Aki egy kissé bele-mélyed ezekben, láthatja, hogy az egésznek egy mélységes szociális eszme képezi az alapját: az élet megbecsülése. Minden munkában, iparművészi munkában is, a legkisebb gyűrűben, az emberi élet százféle mozzanata testesül meg, éppen úgy, mint megtestesül a legnagyobb, minden munka ideáljában: a házépítésben. S aki végig olvassa Ashbee könyvét „A cottage-ekről és kis házakról“ („A Book of Cottages and Little Houses, for Landlords, Architects, Builders and others“), lehetetlen hogy eszébe ne jusson Ibsen Solness mestere, aki embereknek épít és életeket épít bele házaiba. „Három dolog szükséges a jó építéshez, hasznossága, emberiessége és művésziessége. A jó építés első feltétele, hogy megfeleljen a mindennapi szükségnek. Nem lehet jó egy ház, ha nem ennek az eszmének kérlelhetetlen kifejezője. Másik, az építés emberi volta: ami a háznak otthoniasságát, barátságosságát jelenti. Az épületet is az emberi tulajdonságok szerint kell megítélni: lehetünk bolondok, könnyelműek, pazarlók: látszodjék házunkon. Lehetünk becsületesek, erősek, szilárdak: beszéljék akkor ezt a kövek és a téglák hangjai. És végül valami: művésziessége. Valami sajátosság, kifejezhetetlen a színekben, külsejében, ablakaiban, fedelén. Amint a ház otthoniassága, szeretetteljessége a ház emberiességét jelenti, van benne valami, ami kifejezhetetlen s ami a ház lelke. Amit nem lehet látni, nem lehet megérinteni, a levegő, az érzés, a mult, tradíciók emléke, a jelen és az elmúlt idők szeretete.“

Ez minden emberi alkotás feltétele is: „Teremtve örömben, élve vele megértéssel“. Másnak nincs is semmi értelme.

□

□

Ilyen környezetben, ilyen gondolatvilágban folyik a munka Campdenben. Lelke, vezére Ashbee, ő az, aki legtöbbet teremt, aki a legtöbb rajzot készíti, ő a „head-designer“. De a különböző munkaágakban dolgozó munkások maguk is terveznek, rajzolnak s a Guild jegye csak azt jelenti, hogy Ashbee jóváhagyásával, az ő szellemében készült a munka.

Ő azonban az egyedüli építész s ezenkívül, nekem úgy tetszik, különösen szívéhez van növe a nyomda, az Essex House Press; mindkettő a legtöbb módot nyújtja, hogy megtestesüljön benne az ő művészi ideálja, hogy összeolvadjon benne a mult tradíciója a jelen modern egyéniségével.

A maga teljességében a ház építésénél tűnik ki Ashbee komplex művészi fölfogása. Ember számára épít. Családnak. Beleéli magát abba a gondolatvilágba, amelyben azok élnek, akik számára tervet, érzi szükségüket s úgy képzelem, mintha kezüket fogva saját magukkal terveztetné házukat. Mert csak így lehet az ember egyénisége beleépítve a házba. De azt is látni kell, hogy mily szeretettel óvja a mult tradícióit egy-egy régi cottage-en, templomon. Mint egy százados tölgyet a kertész, úgy óv egy-egy régi gerendát, egy-egy régi követ és most is előttem áll, milyen aggódó szeretettel vizsgál-gatta annak a régi kis normann kápolnának a gerendáit, amelynek romjaiból a Norman Chapel-t építette föl.

És itt csak egyet akarok még elmondani, ami Ashbeet jellemzi és ami igen nagyon tanulságos. Minden munkájának gerince a becsületesség és őszinteség: munkájában, munkájának értékelésében. Sohasem felejttem el, hogy milyen undorral nézte a faragott követ imitáló téglafalat, az aranyozott fabútort és a vas traverzen nyugvó gerendás mennyezetet. Ilyen hazugságok nem teremnek a Guild munkájában; ott ami gerenda, azon rajta nyugszik a fedél, ami fénylik, az valóságos arany. Ezért van meg minden percnyi munkájuknak is valóságos értéke. Hányszor nem stipuláltunk úgy együtt, hogy ehhez, vagy ahhoz a munkához hozzáteszünk még tíz fontot, s lesz annak arányában gazdagabb. S kinek jutott volna eszébe kételkedni, hogy annak a tíz fontnak az értéke valóban benne lesz a munkában?

Nagy tradíciója van a kis nyomdának, az Essex House Pressnek is.

Mikor William Morris meghalt s a Kelmscott Press fölbomlott, Ashbee az összes fűszerelést meg akarta szerezni, de miután a betűk és a blokkok a British Museumba

63. ASHBEE C. R.: EZÜST SERLEGEK.

kerültek, csupán a kis prés jutott neki s új betűket rajzolva, Morris e kis sajtóján dolgozik azóta. Mint Morrisnak Burne-Jones, úgy rajzol most számára Walter Crane, Reginald Savage, Selwyn Image, s Bunyan „Pilgrim's Progress“-e és Shakespeare szonettjei méltó utódai a Kelmscott- és Vale-press munkáinak. Ez ideig legnagyobb munkájuk VII. Edvárd király koronázási bibliája volt, amelyet, úgy emlékszem, három példányban nyomtak pergamentre s tölgyfatáblába, sötét dísznőrbbe kötöttek. (Képét közölte a Magyar Iparművészet 1907. 315. oldal.)

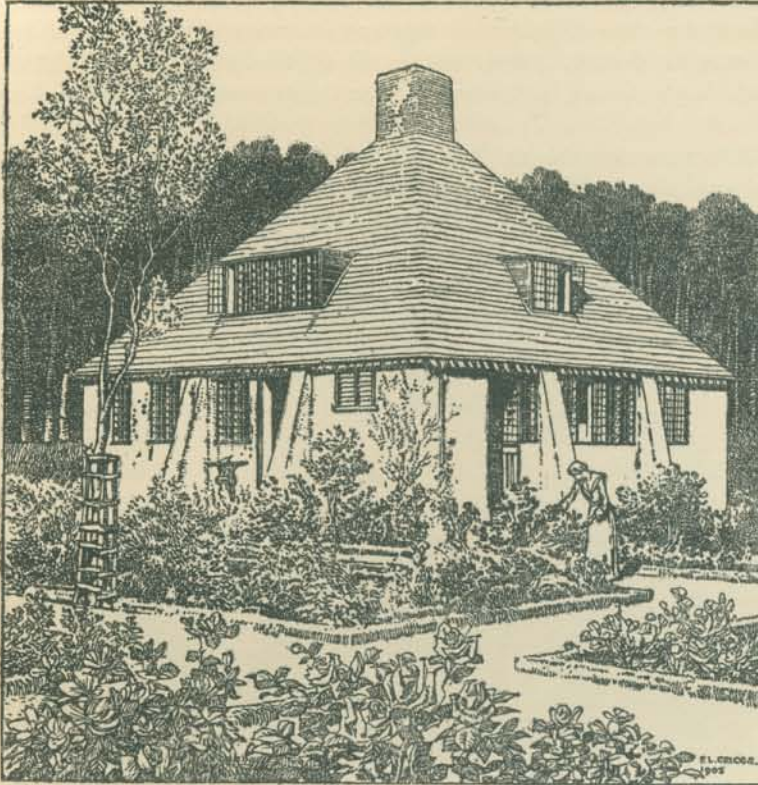
A munka mellett föltámadt Campdenben az az eszme is, amely évekkel előbb a citybeli iskolát létrehozta: a tanulás az életre.

Mikor a Guild megtelepedett Campdenben, a High Street egy házában újra iskolát kezdett Ashbee. De ez már különbözik a londonitól. Itt nem csak Morris és Ruskin munkáit olvassák, nemcsak eszméket propagálnak, hanem a praktikus élet minden szükségére oktatnak, embert, sőt polgárt nevelnek. A londoni iskola alapja az University Settlement eszméje volt, a campdenié a régi céhek, a kézi munka nevelő ereje. Azé a teória, ezé inkább a praxis. „Az egyetemektől kezdve le az elemi iskolákig, — írja Ashbee, — az

emberi élet szükségleteit ma már sehol sem úgy magyarázzák, mint régen, s a mindennapi foglalkozásoknak erkölcsi jelentősége teljesen elveszett. Régen nem így volt. A régi kézművészeknek nevelő hatásuk volt: gondolatot és tehetséget követeltek, ami föltétlenül szükséges az [egyéniség kifejlődéséhez. Fej és kéz közelebb volt egymáshoz.“

(A Book of Cottages, 129.)

64.

64. ASHBEE C. R.: CSALÁDI HÁZ IVERBEN.

A campdeni iskolánál ez vezette Ashbeet. Nemcsak a munkások járnak oda, hanem a vidék népe. Es tanulnak mindent, ami egy élethez, az élet szépségéhez szükséges: gazdaságtant, egy kis praktikus jogtudományt, gazdálkodást, napközben kertí munkát, asszonyok és lányok mosást, főzést, este művészeti és irodalmi fölolvasásokat tartanak. Mrs. Ashbee zenetörténetre oktat s énekkel kíséri oktatását. Minden évben egy szindarabot adnak elő Shakespeare-től, Ben Johnsonstól s a nyári napokon úszási vagy tennisz-trofeákért küzdenek.

Egy nyári délután egy fiatal munkásfiú jött át a műhelyből Ashbee-

hez. Valami munkáról referált s én ott foglalatoskodva hallottam, amint Ashbee megjegyezte: „Munka és élvezet rövidebbé teszi a napot“. „Igen, azt mondja Jago“, — felelte komolyan a fiú. Ime ez az az ember, aki az életre van nevelve. Aki megismeri Shakespeare egy sorát, annak élvezet a napi munkája. Valaha Phalaris tüzes vasbikába záratott embereket, de jajgatásuk nem ért hozzája, mert az ércen keresztül zenévé olvadt. Ez volt élvezete. Ilyennek képzelem az industrializmus munkáját. Az Ashbee házához, a Guild ékszereihez, az Essex House Press könyveihez emberek boldogsága tapad.

□

□

Egyik könyvének jelígejeképpen Ashbee Cecil Rhodesnak következő mondását idézi: „Ha van egy eszméd, egy jó eszméd, s csak eléggé ragaszkodol hozzája, a végén eredményhez fogsz jutni“.

Nem tudom, hogy mikor Ashbee leírta ezt, nem jutott-e eszébe Solness mester is, aki csaknem szóról-szóra ugyanezt mondja: „Vannak elhívottak, kiválasztottak, akik azt a nagy kegyelmet, hatalmat és képességet nyerték, hogy bírnak akarni valamit, olyan rendületlenül és makacsul, hogy végre elérik“.

Engem az Ashbee idealizmusa mindig erre emlékeztet. Rendületlenül és makacsul tud ő is ragaszkodni eszméjéhez. A Guild sok megpróbáltatáson ment keresztül, de az eszme jó és magasztos; ő tud akarni s azért el fogja érni célját.

CAMPDENI LEVÉL.

IRTA: BIRÓ MIHÁLY.

Néhány hónap óta oly szerencsés vagyok, hogy Ashbee mellett dolgozhatom. A Magyar Iparművészet olvasói talán szívesen veszik, ha szeretett mesteremről közlök néhány jellemző adatot. Oly kevesen ismerik őt hazánkban, pedig a jelenkor egyik legkimagaslóbb művészi egyénisége ő, akinek nagy hatása van a modern iparművészet kialakulására.

Ashbee magas, hosszúra nőtt, nagy izmú ember és egyszerű, rövid térd nadrágban, bőrlábszárvédővel, inkább jómódú farmernek néznénk, mikor hosszú kimért lépteivel a lucskos campdeni utakon a sarat vágja, de az első szóbaállás után megjelenik előttünk a mindenhez értő, mindenről tájékozódott, nagyműveltségű Ashbee, mesterkéletlen, komoly egyszerűségben.

A művészek, eszmékért dolgozók nem is ama fajából való, akik töprengve, talán

álomtalan éjszákán teremtik meg mondani valójukat — mert Ashbee mindig jellegzetes könnyedséggel, nagy készütséggel és, hogy az ő szavával éljek, játszva a papírral és plajbásszal veti oda terveit — tudva mit lehet az anyaggal kihozni, mit tér el és mit nem a fém, a kő, a papír, mind-mind, amivel neki dolga van. Ereje az arányok végtelen finom megérzésében és az anyagnak nemes, szinte rajongó szeretetében van, ismeri annak minden csinját-binját, fogását, formálhatóságát, felhasznál egy műtárgyhoz minden megengedhető anyagot, hogy azt

tetszetőssé tegye, kedvessé a szemnek. Ashbee maga, habár ért hozzá, nem dolgozik az anyaggal, azt inkább embereire bizza, akiknek nagyobb a jártasságuk, a technikai készségük, és akiket ugyancsak magához formált ízlés dolgában, és amikor Ashbeerről szó esik, munkáját méltatjuk, igazságtalan volna elhallgatni, hogy erős támaszai is vannak,

Campdeni
levél.

65.

65. ASHBEE C. R.: CSALÁDI HÁZ ORPINGTONBAN.

akik az ő rajzait, terveit, eszméit megértve, gyönyörűen hajtják igába az anyagjukat és hogy mind megannyi mester a maga dolgában. Különösen értékesnek tartom a zománczó és fémműves mester tudását. Az előbbi művészi színérzékével, ízlésével, az utóbbi pedig gépszabályosságot megszegyenítő pontos formaalkotásával, amelyet a rézből vagy ezüsből egyszerű kalapálás útján régi becsületes mód szerint formál.

Ashbee tulajdonképpen műépítész és 22—23 évvel ezelőtt kezdett foglalkozni az iparművészettel és ekkor alapította meg Londonban a »Guild of Handicraft Ltd.«-et, melynek most is igazgatója. Ez a Guild a régi céhek jegyében indult meg, különböző szakmabeli mesterek önállóan dolgozva közös műhelyben. Jelvényül, mintegy védjegyül, a szegfűt választották, melynek Ashbee által készített rajzát bemutatom. Később azonban elkiváncoltak egy egészségesebb, hangulatosabb vidékre és így találtak rá Campdenre, erre a kis darab középkorra, ahová 8 évvel ezelőtt telepedett meg a céh és körülbelül 50 ember követte ide Ashbeet.

Azt hiszem, nagy befolyással van a munkálkodásukra Campden, ósdi, régies hangulatával, fekete-zöld kőfalaival, melyhez mindhez mese, emlék fűződik és mikor csendes holdvilágnál végignézzünk az élettelen alvó kisvárosban, egy ittfelejtett kis lovagkört képzelhetünk magunknak; azt hiszem, aki ezt egyszer is látta, abban ez nyomot fog hagyni mindig; nem is tudnám megérteni, ha ebből a környezetből nem ez az őszerejű hamisítatlan angol iparművészet kerülne ki. És Ashbee vigyáz is erre, hogy így legyen. Rajongó szeretettel van a régi stílusok, a régi motívumok és a régi, becsületes, tartós, igaz, hogy több időt igénylő megmunkálási fogásokhoz. Minden tervén megérzik a régi századok erőteljes formája, de bevonva az ő modern ízlésével, tudásával. Könnyed, találékony egy szép kő, egy ügyes díszítmény, avagy egy kedves kis bronz vagy ezüst mintázat sok változatú elhelyezésében épúgy, mint az anyagok összeválogatásában, segítségül vesz egy műtárgyan mindent, fémnél például ezüstöt, bronzot, galvanoplasztikát, zománcozást, elefántcsontot, avagy ébenfát, azok minden eljárási fájával együtt és itt-ott egy-egy finomszínű jól elhelyezett kis ékkövel, avagy gyöngyházzal teszi teljessé az összhangot.

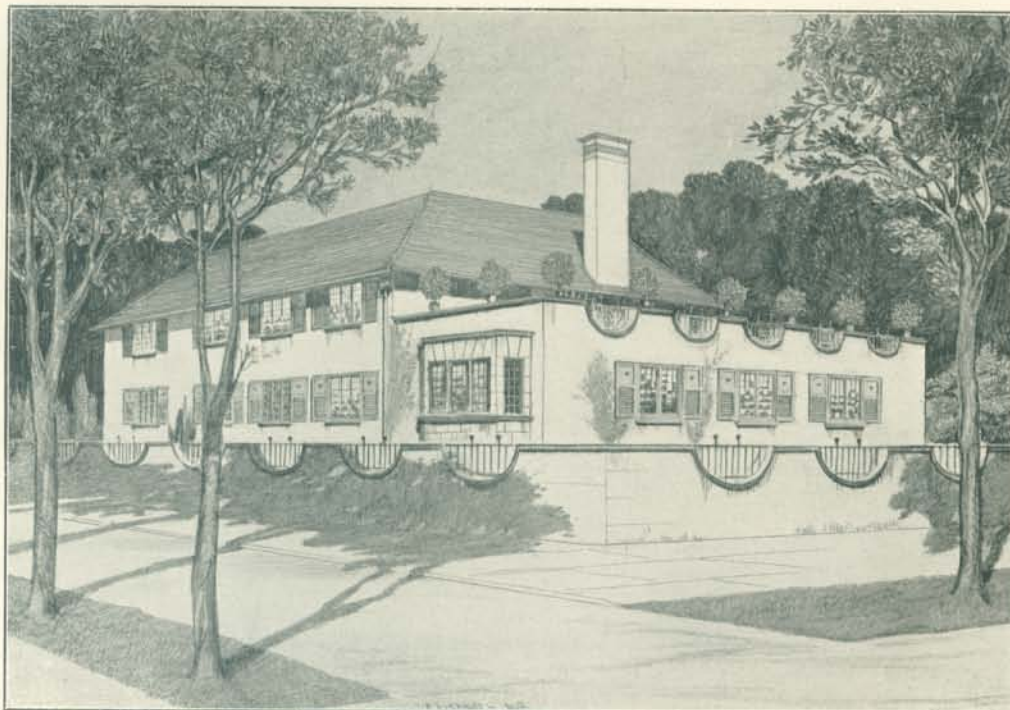
Követ ritkán használ nagy értékűt, mert inkább a hatás fokozására, a formaösszhangért kell néki.

A zománcban is a régi, jól kipróbált eljárásokat és hatásokat kedveli, így a limoge-i, de különösen a régi kínai és japán sodronykeretes zománcot.

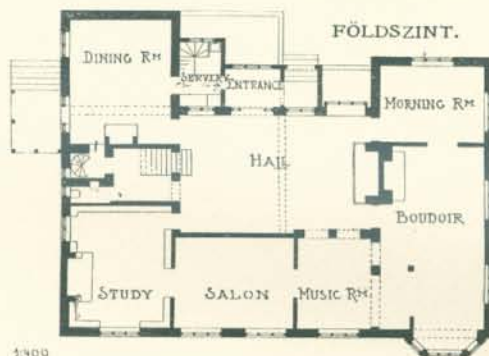
Sajnos azonban, a mostani általános ipari pangás, anyagi korlátozottság itt is érezteti hatását és szűkiben vagyunk a nagyobb művészi feladatoknak.

Értékesebb megrendeléseink között van dr. Mandelló Gyula egy. tanár úrnak érdekes ezüst serlege, amely sportdíjra készülvén, azt kifejezendő, oldalán 10 kis plaquett helyezkedik el, amelyek mind galvanoplasztikai eljárással készültek és a különböző athlétikai ágakat tünteti fel. Ezekből is csatolok egy pár fényképet. De azt hiszem, igen hosszúra nyúlna ez a kis leírás, hogyha Ashbee munkáit, munkálkodását, sikereit részletezni akarnám, azért áttérek röviden más tudására is, a nyomdászatra, könyvdíszítésre és irodalmi tevékenységére is, mert ezekben is elismert sikerei és neve van. Legsikerültebb, egységes műve az úgynevezett „Király imakönyve“, amely elejétől végig az ő műve, még a nyomás is az ő keze alatt készült, a betűtípusokat is ő készítette. E könyvből csak 400 darab került forgalomba, darabja 12 fontért (1 font 24 korona). Igen csinosak régi angol balladái, összegyűjtött népdalai, melyek mind az ő szép betűivel régi, nemes codex hatást varázsolnak elő. A nyomás itt készült Campdenben; sajnos, most nem igen akad dolga a sajtógépnek.

Irodalmi tevékenysége főleg szakirányú. Lefordította Cellini könyvét eredetiből. Most rendezti sajtó alá multesztendei amerikai körútján tartott szakelőadásait és felolvasásait. A napokban adja ki az úgynevezett „Silver Book“ ezüstkönyvet, melyben száz múlapon számos kisebb-nagyobb használati és dísz tárgy tervezete van, melyek legnagyobb

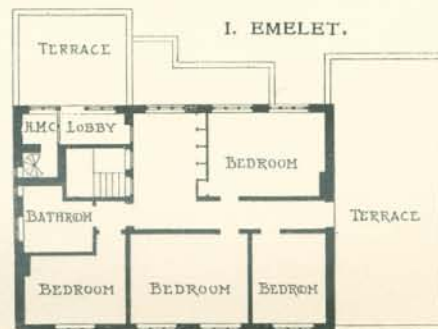

66.

1900

67.

CHARLES R. ASHBEE, ARCHT

68.

66-68. EGY BUDAPESTI LAKÓHÁZ
TERVE.

PROJET D'UNE
MAISON À BUDAPEST.

69.

70.

70. UPLANDSI LAKÓHÁZ
NAPPALI SZOBÁJA.

SALON.

71.

72.

72. MAKIES HILI-I LAKÓHÁZ.
NAPPALI SZOBÁJA.

SALON.

73. A „NORMAN CHAPEL“ EBÉDLŐTERME.
EGY XIV. SZÁZADBELI URILAK REKONSTRUÁLT RÉSZÉ.
SALLE À MANGER DANS UN CHÂTEAU RECONSTRUIT
DU XIVÈME SIÈCLE.

73.

74. A „NORMAN CHAPEL“ KÖNYVESTERME.
EGY XIV. SZÁZADBELI URILAK REKONSTRUÁLT RÉSZE.
BIBLIOTHÈQUE DANS UN CHÂTEAU
RECONSTRUIT DU XIVÈME SIÈCLE.

74.

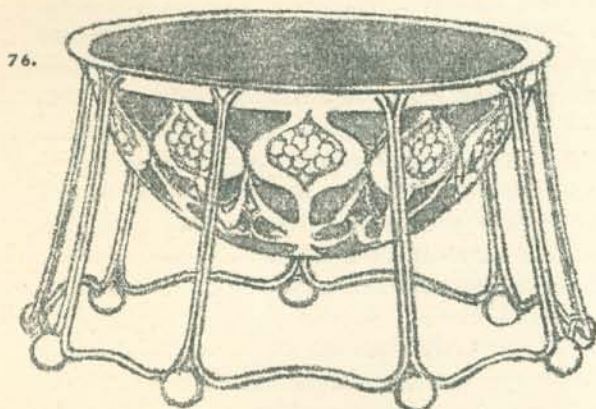

75.

75. SZEKRÉNY,
KÉSZÍTETTE A GUILD OF HANDICRAFT.

MEUBLE
À DEUX CORPS.

részt kivitelre is kerültek és gazdára találtak. Mint építész is kedvelt, kedves, hangulatos kis házaival, falusi kastélyaival. Legutóbbi érdekesebb ilyen munkáját Sziciliában fejezte be. Ennyit talán röviden Ashbeerről, mikor plajbással a kezében dolgozik. Tudtommal, több, arra hivatottabb nevek is fognak beszélni róla, talán részletesebben is beszámolnak, nem akarok tehát esetleges ismétlésekbe bocsátkozni. Sokat lehet beszélni Ashbeerről a dolgozószobán kívül is. Ideje jut arra is, hogy szindarabot, Shakespeare-t tanítson be és maga is játsszon az általa szervezett guildbeli és egyéb campdeni hozzáértők- és kedvelőkből toborzott játékosokkal. Minden esztendőben husvét havában belépődij mellett egy

76. ASHBEER C. R.: SÓTARTÓ.
DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL, ÜVEGBETÉTTTEL.
KÉSZÍTETTE: A GUILD OF HANDICRAFT.

hétig játszanak, szép és hasznos kulturális munkát vállalva magukra, minden anyagi haszon vagy kártalanítás nélkül. Ashbee nagy szervező képességével mindent és mindenkit összehoz a különböző érdekközösségek- és szórakozási célokért. Campdenben különösen így tél idején remek kulturális munka folyik. Lépten-nyomon követik egymást a különböző felolvasások, előadások, orvosi, gazdasági, egyetemi tudományokból, értekezések, zeneirodalom, énektanítás, amelyek számai közvetve vagy közvetlenül vagy az ő kezébe futnak össze, vagy az ő kezdeményezésére alakultak és virágznak. Amellett esténként az esti iskolában nagyban folyik a szorgos munka, ahol a guildbeli emberek igyekeznek el-sajátítani a másik szaktól is valamit, meg

középiskolai fiúk, idős hölgyek vegyest faragják a fát, kalapálják a rezet, avagy holmi kis ékszeren bibelődnek. Ezenkívül rajzosztály is van kezdők részére és élő modell után is, üvegfestés, zománcozás, ácsstudomány, egyszóval, amire csak szükség akad. Az oktatók többnyire a szakdolgozó Guildbeli mesterek, akik kitűnő gyakorlottságukkal kiváló oktatóknak bizonyulnak. Ashbee ide is eljár, felügyeletet gyakorol, terveket javít, kisebb előadások keretében, a helyes arányról, az anyagszerúségről.

E sokféle tanítómunka nem maradt nyom nélkül Campdenen és népén. A régebben oly maradi és műveletlen nép, ma már okosan, liberálisan gondolkodó és már nem hurrogja le a modern céhembert, amikor vasárnap kibiciklizik. Sportegyesületeket, díjakat alapítottak, úszóversenyeket, melyeken, persze, hogy Ashbee a főrendező, mert ő ehhez is ért.

Befejezésül legyen szabad megemlítenem, hogy Ashbee nemcsak ismeri hazánkat látogatása után, de nagy szeretettel van a magyar népművészet iránt is, és motívumainkat, ahol lehet, fel is használhatja, sőt, hogy a kép teljes legyen, mint zenebarátot is bemutatom, amikor szinte könnyekig meghatja egy bánatos magyar nóta.

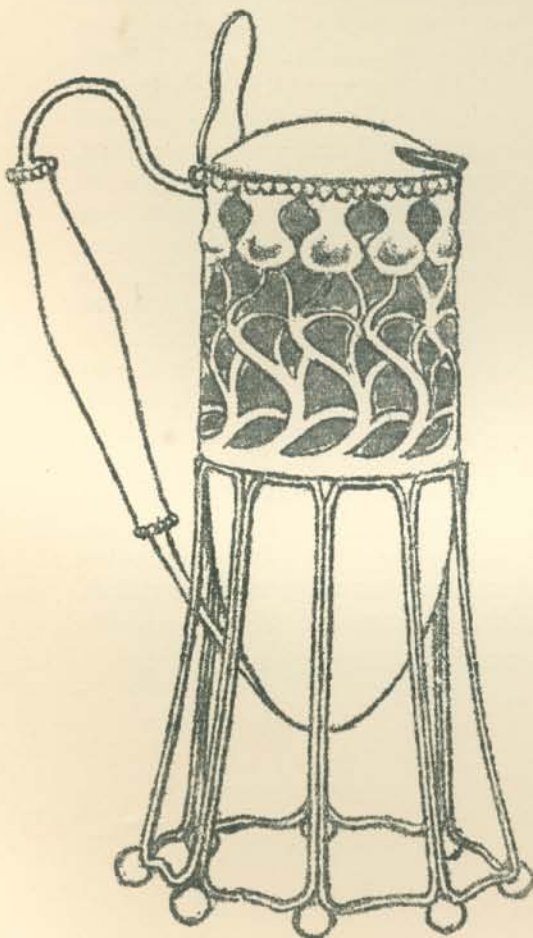
AZ ÚJABB IPARMŰVÉSZETI TÖREKVÉSEK NÉMETORSZÁGBAN.

Az újabb iparművészeti törekvések Németországban.

Az eszmék és irányok ama forrongó harcának, mely Németország művészeti mozgalmában az utóbbi években kifejezésre jutott, amelynek hatása alól mi sem zárkozhatunk el egészen, legutolsó fordulata bizonyos megállapodottság révébe terelte a művészeti közvéleményt, tisztázta a helyzetet ama feladatok tekintetében, melyek a közel jövő ipari és művészeti törekvéseire várnak, s megrostálta azokat az elemeket, melyeknek múltó és problematikus értékük s a józan kritika ítélete előtt nem állhatták meg a próbát. A német iparművészet mindinkább »bodenständig«-gét kezd válni, esztétikai körvonalai merészen alakulnak ki, s mindenesetre több és értékesebb tanulságokat rejtenek magokban a mi szempontunkból is, mint az új bécsi irány képviselői, ezek velőtlen, finom perverzsege, rideg gondolatszegénysége, melynek veszedelmét fokozza még ránk nézve a közelség s a kapcsolatok az a sokfélesége, melyekben érdekeink, tradícióink, szellemi törekvéseink önkénytelenül is találkoznak, s mely alól éppen most a prágaiak művészete oly sikeresen próbálkozott emancipálni magát, nemzeti művészete renaissance-a által.

Nemrég formális vita zajlott le a német szakörökben afelett, hogy ki volt az, aki először tüzte ki az új német iparművészeti stíl lobogóját. Sokan utalnak a belga Van de Veldére, kinek művei tagadhatatlanul érezhető hatást gyakoroltak az 1896–97. évek német művészeti mozgalmaira, s a régi stílművészetben kifáradt erők megújulására, melyeknek utolsó nagy diadala a két nagy müncheni iparművészeti kiállítás rokokó-művészete volt, anélkül azonban, hogy egyelőre még azok a törekvések, melyek célul tűzték ki maguknak az új kor lakásművészetének benső harmóniáját megteremteni, át tudták volna lépni a múltó divat kereteit. Az angol evolúció belső szükségességéről, mélyebb törvényeiről s a lakóház architektúrájával való szoros kapcsolatáról keveseknek volt még sejtelmük. Ruskin nevét még teljes ismeretlenség környékezte Németországban. Csak Van de Velde fellépésével kezdték fölfogni egész jelentőségét annak a gondolatnak, amely egyetemes szükségből sarjadozva elő, az emberi és természeti fejlődés processzusának lappangó egységességét juttatta kifejezésre. A belga művész elméletének spekulatív-mathematikai elemei rokon hurokat pendített meg a német művészeti közvéleményben is, amely sóváran szívta fel magába a belga sémát. De csak az 1900-iki párisi kiállítás tette véglegessé a német művészet felszabadulását a francia szellem monopóliuma alól. És nemcsak Németországot, hanem tán még sokkal inkább a kisebb nemzeteket, Hollandiáét, Dániáét, Finnországot. Hollandiában bizonyos egészséges primitivitásra, erőteljes konstrukcióra való törekvés párosult sajátos bájban az ornamentum amaz

77.

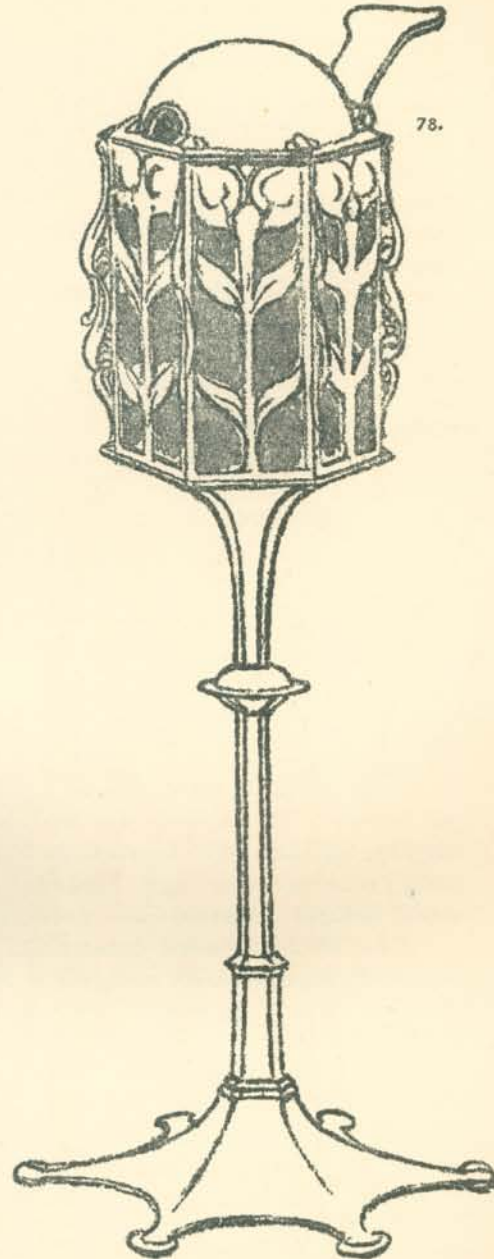
77. ASHBEER C. R.: MUSTÁRTARTÓ.
DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL, ÜVEGBETÉTTTEL.
KÉSZÍTETTE: A GUILD OF HANDICRAFT.

exotikus nüanszával, amelyet Thorn Prikker és mások képviselnek jávai visszaemlékezéseikkel. Dánia porcellánjával vívott ki kétségtelen elsőséget minden más nemzet fölött, míg Svédország és Norvégia a népies textilipar feltámadt termékeit mutatták be, Finnország pedig a lakóház imponálóan egészséges típusával lépett elő, mely nálunk is mély hatást gyakorolt a művészi körökre. Ezzel a germán népek, hogy az angolokat ne is említsük, a román népekkel legalább is egyenrangúakká küzdtek fel magukat. Párisban az új mozgalom alapproblémáját ekkép állították fel: lehetséges-e iparilag, használható-e s alkalmas-e az anyag modern igényeknek megfelelő okszerű kihasználására az új irány? A felelet igazolta a Riemerschmied, Paul, Bruno, Läger, Pankok, Köpping és Olbrich törekvéseit.

A Van de Velde-utánzás fogzási betegségein azonban mi is keresztül estünk már, s megtanultuk annak szertelenségeit lerázni s kiküszöbölni művészeti életünk egészséges szervezetéből. Horti, Faragó, Spiegel, Vigand és mások művészi temperamentumának evolúcióiban nyomon kísérhetjük az egyéniség lassú érlelődéseinek azt a folyamatát, mely az idegen hatások túlzásaiból merített impressziók legyőzésével az önálló felfogás kifejeződésének útjait egyengeti. A német ízlés is szerencsésen megküzdött a művészeti ál-kultusz Scyllájával, s most az ízlés nemesebb forrásaihoz látszik megtérni, mely alkalmas arra, hogy művészeti életét megalapozza s a fejlődés biztos talajára állítsa.

Az új német lakásművészet első csatáját az 1901. évi darmstadti kiállításon vívta meg. Két fontos momentum emelkedett ki ennek tanulságaiból: az egyik egy műpártoló fejedelmi személy nyílt csatlakozása a mozgalomhoz, a másik a kiállítási princípium, az élet és művészet szoros kapcsolatának élve, a szabad és alkalmazott művészetek összeforrása egyetlen összhatássá. A tehetségek kicsiny, de válogatott csoportjából különösen Peter Behrens és az elhalt, osztrák születésű Olbrich emelkedtek ki. Tőlük keltezhető a darmstadti stíl néven ismert új irány, mellyel ma már éppen olyan meghatározott értelem jár, mint a szecesszió vagy a Jugendstil fogalmával, a szokatlanul görbe vonalak, a szélesre gömbölyített ormokon nyugvó lapos ívek sejtelme, az egyszerű mértani minták, amelyekkel Olbrich mindent díszített, bútort, kárpitot, textil- és keramiai tárgyat, a Patriz Huber, Ludwig Habich tervei szerint készült csecsebecséken látható frappáns, természetellenes minták vagy Peter Behrens előkelő, ünnepélyesen stilizált evő- és ivó-eszközei, szőnyegek és bútorai. Aki látta az 1901. évi darmstadti kiállítást, annak még élénk emlékezetében vannak Olbrich mester csodálatos kapriolái; a kék ház, a kiállítási főkapu fa-ornamentumai stb.

A csöndesen emésztő filiszterség nem is késett túleredetieskedéssel vádolni meg a darmstadti irányt

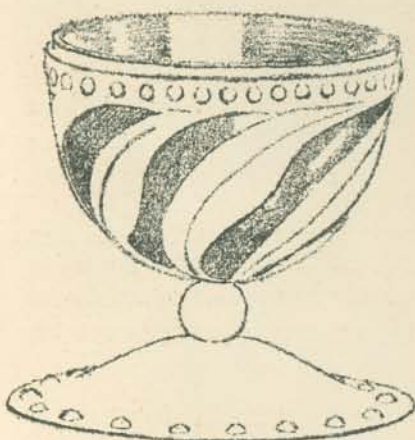

78. ASHBEE C. R.: MUSTÁRTARTÓ.
DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL,
ÜVEGBETÉTEL KÉSZÍTETTE;
A GUILD OF HANDICRAFT.

**Az újabb
ipar-
művészeti
törekvések
Német-
országban.**

és ennek főtényezőjét, a szociáldemokratákkal való barátkozásáért vörös nagyhercegnek gúnyolt fejedelmi mentort. De ne feledjük, hogy aggályos, kínos eklekticizmus sohasem teremtett még új stilművészetet. Ma már az a művészi kolónia, melynek hét tagját Ernő Lajos nagyherceg maga hívta meg Darmstadtba, s akiknek saját, teljesen felszerelt lakóházuk szolgáltatott először dokumentumot az új ízlés életrevalóságáról, nagyrészt szétszóródott, meghasonolva egymás közt, de eszméik tovább élnek Darmstadtban, tanuja nemcsak a Mathildhöhe árnyas háztelepe, hanem az utóbbi évek számos monumentális alkotása is, a gyönyörű Pál-templom, az előkelő és józan muzeum, az impozáns jelzalogbank, a „Tintenviertel“ és hajcsárút bájos villái, a Roquette-út hesszeni parasztille valló bérházai: mindmegannyi szerencsés egyesítése a modern élet gyakorlati követelményeinek az iparművészeti stíl amaz új ideáljaival, melyeknek elve a szép formákat az anyag természetéből és gyakorlati rendeltetéséből hozni ki s a mindennapi élet legközönségesebb használati tárgyait is elmés, művészi díszítéssel látni el.

79.

79. ASHBEER C. R.: EZÜST SÓTARTÓ.
KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

Nem is véletlen csupán, hogy korunk legelső építőművészei közül egynéhány a darmstadti iskolából került ki, így Messel, Wollroth, L. Hoffmann Berlinben, a wormsí dóm építője, Karl Hoffmann, Putzer, az aacheni hatalmas városház s a darmstadti Pál-templom tervezője. Olbrich működése nyomán egész táborra támadt a fiatal architektusoknak és iparművészeknek, akiknek fáradozásai meg is termették gyümölcseit, mert ma már alig van még oly szerénysorsú kisember is, aki otthonában, berendezési tárgyában valami stilszerűvel ne kívánna bírni. Darmstadt ipara rendkívüli föllendülést nyert az alkalmazott művészetek ezen új szelleme révén. Négy nagy bútorkészítő cég, az Alter, Trier, Glückert-féle és a darmstadti bútorgyár emelkedett már is világhírré a darmstadti művészek által tervezett eredeti formák szolid kivitelével, mely a német renaissance legszebb hagyományaira emlékeztet, nem is szólva a kárpit- és textilipar, a műhímzés és a bijouterie cikkeiről. Müller és Riedel tanárok vezetése alatt a bronz és

fém feldolgozásának minden neme, valamint az ötvösmunka is jelentékeny haladást tett, amint azt az 1908. évi kiállítás bámulatos díszedényei és dísz tárgyai mutatták, a nagyherceg személyes vezetése és Scharvogel meg Schneckendorf tanárok útmutatása mellett pedig ujabban már egy kerámiai és egy üvegyár is működik fényes sikerrel a darmstadti műipar népszerűsítése érdekében.

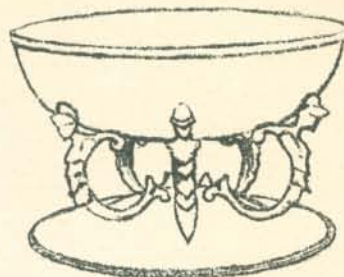
Az 1902-iki turini nemzetközi iparművészeti kiállítás némi visszaesést jelentett ugyan a német iparművészeti mozgalom fejlődésében. Hiányzott az átgondoltság a rendezésben, nem látszott a helyes munkamegosztás s közel fenyegetett a veszély, hogy a merő luxussá vált művészet mindinkább eltávolodik a gyakorlati élet szükségéitől s az egész mozgalom célját téveszti. Szerencsére azonban az 1904. évi st-louisi világkiállítás eloszlatta ez aggodalmakat. A német csoport ezúttal ismét igazolta régi jó hírét a kézműves-munka abszolút jósága s minden szertelenségtől ment, nyugodt előkelősége által. A hatóságok, a fogyasztók és az ipari tényezők fokozott érdeklődésének fölkelte által kibővült térrénumon a művészek megint komolyabban kezdtek foglalkozni a térbeli művészet speciálisabb feladataival, az egyéni vonások megsokasodtak s a nemzeti érzés karaktere szerencsés visszátükröződést nyert a kiállítás összképében.

Időközben aztán utat tört magának az új művészet a műhelyekből az állami tanintézetekbe is. Az új irány legjelesebb képviselői, festők, szobrászok, építészek, kézművesek és technikusok léptek a közoktatásügy szolgálatába s tanácsaikkal, útmutatásaikkal

kal mindjobban be tudtak hatolni az ipar és a kézművesség egyes ágaiba. A gyárosok belátták, hogy a művelt közönség, mely jó és szolid árút kíván, szurrogátumokkal többé nem elégíthető ki. És a német nép egyetemes művészi nevelésének ideálját propagáló körök egyre hangosabban követelték a „luxus demokratizálását“, vagyis a tömeges termelés olcsó produktumainak ugyanazzal a szellemmel való megelevenítését, amelyet a műértő dilettáns képes lakása körül kifejtteni. Az iparművészeti reformhoz csatlakozott az építőművészet is, mint tájkertészet és városépítészet. Az 1906-iki drezdai német műiparkiállítás bebizonyította, hogy ez az akció is mélyen képes szántani. A térbeli művészet sohasem mutatkozott be a tehetségek akkora bőségével, mint ezen a korszakalkotó kiállításon, s eredménye a német lakástípus önálló művészi fiziognómiájának tökéletes érvényesülése lett. Ez a kiállítás tisztázta először élesen a gyáripar-művészet és a kézműipar-művészet közötti viszonyt is s ezzel fontos elvi kihatót gyakorolt a mozgalom továbbfejlődésére, amennyiben megmutatta, hogy e kettő sokszor más-más célokat van hivatva szolgálni s elvi összezavarásuk bizonyos tekintetben hátrányos lehet. Az 1906-iki drezdai, s az 1908. évi müncheni és darmstadtí tárlatok a német lakásművészet jól átgondolt bemutatásával a reformmozgalmat a polgári életkultura egészséges talajára állította.

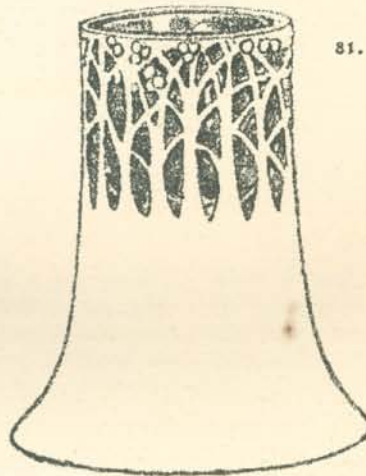
Szükség is volt erre, mert itt-ott talán nem egészen alaptalan volt a szemrehányás, hogy az ifjú művészet inkább a kiállításoknak dolgozik, mint a polgári otthon négy falának. Hogy hívei sokkal inkább a ragyogó effektusokban gyönyörködő snobot és aethetát tartják szem előtt, semmint a szerény műbarátot, aki nem mer még egészen szakítani a történeti butorstil hagyományával. Hogy árai, igényei majdnem elérhetetlenek. Ezek a tapasztalatok indították Cornelius Gurlittot is 1899-ben, hogy így írjon az új művészeti reformirányról: „Egy új művészetet látok támadni az iparban, melynek célja a régivel még sokkal határozottabban az, hogy a rendelőt egyszerűen zsebrevágja s csak akkor helyezze vissza lakásába, ha minden, amit jónak lát, meg van már valósítva ott. Mely kiállítások számára ideális lakásokat rendez be, de feleli, hogy ideális lakás csak ideális ember számára lehetséges. Nekem úgy tetszik, mintha amögött, ami ma mint új művészet jelentkezik az iparban, egy sajátzerű stil volna kialakulófélben, az t. i., hogy ezután éppen úgy fognak rajzolni bútorokat és házakat, mint ahogy képeket festenek, tekintettel a rendelő személyére.“

Természetes azonban, hogy egy nép, mely századokon át hozzá volt szokva ahhoz, hogy idegen szemmel lásson, nem juthat oly hamar megállapodott önálló szemléletre és ítéletre. A zavart fokozta az, hogy a hazai hagyományos formákat mindenfelől hazugoknak, életteleneknek bélyegezték. Akik minden alkalommal az angol fejlődést magasztalták mint mintaszerűt, s fennen dicsőítették benne az egészséges felfogást, a tárgyias kimértiséget, a hangulatosságot és gyakorlati előnyöket a kontinens termékeivel szemben, felelték közelebbről szemügyre venni az ottani gazdasági és társadalmi talaj különbözőségét. A művész ama törekvése, hogy minden hagyományt száműzzön az új otthonból s a közönség tehetetlensége, amelynek kezeiből minden használhatót kicsavartak, hogy helyette idegen kulturhatások és absztrakt elméletek csillogó képével kápráztassák el, hozta létre a

80.

80. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

81.

81. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

„Jugendstyl“ mérges virágait. Az önmagában és önmagáért létező vonallal őrött esztétikai kultusz a legértelmentlenebb ötleteket, a legkiáltóbb proporcióbeli hibákat, az anyag hallatlan erőszakolását vonták maguk után. Élelmes spekulánsok telekürtölték a világot az Eckmann és Van de Velde-féle formák ajánlásával a tömeges fogyasztás kielégítésére.

De még ezek a szélsőségek sem maradtak bizonyos jótékony hatás nélkül. Ráirányozták ugyanis a figyelmet a művészies használati tárgyak tömeges termelésének problémájára s a gyáriparnak a kézművességhez való viszonyára. Belátták végre is heves polémiák után, hogy tévedés azt hinni, mint Morris hitte, hogy az új művészet csak a gépek elleni harc keretében érvényesülhet, sőt ellenkezőleg, a gépek és a nagyipari üzem szintén alárendelhetők a művészi felfogásnak. A gyári cikkek termelését sohasem pótolhatja ugyan a kézimunka, de azért olyan termelési módnak kell azt is tekintenünk, amely komoly törekvés mellett szintén alkalmas szép és művészies jellegű cikkek előállítására.

Ami különösen az új német iskolának az interieurökre gyakorolt hatását s a lakásról é házberendezésről táplált fogalmaink teljes átalakulását előidézett fentebbi okokat illeti, ezeknek tanulmányozása mindazokra nézve nélkülözhetetlen, akik gyakorlati szükségleteik kielégítésénél egyéni szempontok által óhajtják magukat vezetetté. Aki otthont akar magának teremteni, legyen az bár még oly szerény legényotthon is, az emberi alkotóképességnek egyik legnehezebb problémája előtt áll. Kibékítést keres ugyanis a művészi harmónia, az izlésbeli egység és a reális célszerűség követelményei közt. És ebbeli értelmi működése közben igen gyakran sikerül neki öntudatlanul is a tulajdonképpeni célt úgy elburkolni, hogy az az adott forma keretében szinte természetyszerűnek, magától értetődőnek, szükségképpeninek tűnik fel. Ezzel már közeledik értelmi tevékenysége az építőművészéhez. Az építőművész alkotásának is tulajdonképpeni magva az elleplezés ezen művészete. Neki is mindig számolnia kell az anyag minősége, a térgazdálkodás, a konstruktív szükségyszerűség korlátaival. Ami művészi értékföllet e reális föltételek teljesítése után fennmarad munkájából, a teremtő lélek szikrája, amit az egyiptomi királyi csarnokokban, a római bazilikában, a gótikus várépítményekben, a rokokópavillonban vagy a modern árúház üveges oszlopépítményében bámulunk, méltán feljogosít arra, hogy az architektúrát is a szabadművészetekhez számítsuk.

82. ASHBE C. R.:
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

természetet lábbal tipró diadalmas előnyomulásával szemben, mely lehetetlenné teszi ránk nézve a nyugodt elmélyedést egy műtárgy szépségeibe, csak egy menedék van számunkra, a szépnek saját otthonunkban való ápolása, átplántálása. Természetesen a lakásnak nem lehet kizárólagos feladata az, hogy műalkotás legyen. Éppen úgy, mint

Modern társadalmi fejlődésünk természetében rejlik, hogy az otthont is mindinkább kivetkőztetve véletlen és esetleges jellegéből, az architektónikus alkotások körébe emeli föl. Azonban számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy minden igyekvésünk dacára, mellyel lakóházaink külső megkonstruálásában a művészi szépnek minél több tért iparkodunk engedni, századunk véreinek lüktetése a művésztől idegen körben mozog. A nagy városok, az ipari centrumok, a közlekedési hálózatok megfosztják a természetet gyöngéd bájától, a szociális élet mind erélyesebben követeli meg a munka- és a lakóhelyek szétválasztását. Nem zárkozhatunk el tovább az elől az igazság elől, hogy a haladó világnak minden szépet és minden

ahogy a művelt embernek kabátja s ruházata sincs arra rendeltetve, hogy egyenesen esztétikai képzeteket ébresszen. Aki némi józan értelemmel s egy kis izléssel tudja fölépíteni a maga kis fészket, nem is szükség, hogy törődjék művészeti elméletekkel. De aki nem érzi magában ezt a képességet, az jól teszi, ha művészhez fordul, hogy lakását bebútorozni segítse, mert csak a művész géniusza lesz képes arra, hogy minden egyes esetben az értelmes gondolatot harmonikus és praktikus mezbe öltöztesse. Attól azonban őrizkednünk kell, nehogy lakóhelyünk minden zugából kikandikáljon a „tervrajz“, amelyben minden képnek, minden vázának megvan a maga, papíron kijelölt, elmozdít-hatatlan helye.

Egy lakásnak sohasem szabad valami teljesen késznek, teljesen befejezettnek lenni. Mindig szükség annyi ruganyossággal, annyi átalakító képességgel bírnia, hogy alkalmazkodjék a körülményekhez. Minél szorosabb a harmónia egy lakás és birtokosa közt, annál nagyobb hiba a túlságos merevség és élettelenység, mely változatlan-sághoz köti négy falá-nak fiziognómiáját. De éppen ez a nehézség az, amelyen az újabb német interieurök oly meglepő virtuózitással teszik túl magukat, s melynek megoldásától függ az új ipar-művészeti irányok végleges diádala és teljes kiforrása. Érdeklélhetünk ezek után a németiség egész kulturéletére kiható eme mozgalom újabb fázisait, mely oly szorosan összefügg a német nép teljes szellemi és anyagi függetlenségének kivívására irányuló nagy törekvésekkel.

83. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

—R—

■ ■

■ ■

A jó épület kifejezi annak gyakorlati rendelkezését.

Az épület legkisebb részlete is alá van vetve a szépség és erkölcs törvényeinek; — én azt hiszem, hogy a művész szemében ez a kettő egy és ugyanaz.

Az építész első kötelessége, hogy megbízója kívánságait tolmácsolja; az építőmesteré pedig, hogy becsületes legyen.

Az építész öre az esztétikai hagyománynak; — megbízóját és munkásait neki kell útbaigazítania.

Az építész mindig ki van téve annak a kísértésnek, hogy a jót — a kiválóságot, a munka becsületét — feldőlőzzön megbízója rossz izlésének. Az építőt mindkettőnek kijátszására csábítja az, hogy legvégső esetre is biztosítsa magát a veszteség ellen.

Kétes izlésű építészek nagy épületeket emeltek, kétes tisztességű vállalkozók nagy anyagi sikereket mutathatnak fel napjainkban.

A XIX-ik század legnagyobb víránya, hogy bámulatos gépeket teremtett meg számtalan oly tárgynak előállítására, melyekre az embereknek egyáltalán semmi szükségük nem volt.

W. MORRIS.

Az ajándékok közül, miket Isten a szemünknek adott, a szin a legszentebb, legfenségesebb és legünnepibb.

RUSKIN.

Minden egészséges szervezetű és kedélyű ember örül a színek; örök vigasza és gyönyörűsége az emberi szívnek.

RUSKIN.

Azt mondják, a perzsaszőnyeg minden berendezéshez illik; különös jelensége a mi korunknak, hogy a modern iparművészet nem tudja kiszorítani a perzsaszőnyeget; izlésünk még csak volna, de helyességét ellenőrizni már nem tudjuk.

G. M.

A gondosan leplezett barbárságnak szomorú jele, hogy tíz úri lakásban is megfordulhatunk anélkül, hogy a szobrászattal találkoznánk. Úgy látszik, hogy a szobrászat a szellemi arisztokraták művészete, a pénzarisztokraták beérik a képekkel.

G. M.

Mennél nehezebben munkálható meg az anyag, annál többet köt le az alkotó erőből, míg véglegesen testet ölt, úgy szólván annál nagyobb a művészi befogadóképessége. Ezért látjuk, hogy a primitív művészet korszakai oly gyakran testesítenek meg magukban s kéltének a szemlélőben oly mély érzéseket.

O. K.

AZ IPARMŰVÉSZET HATÁRAI.

ÍRTA: LENGYEL GÉZA.

Az iparművészet határai.

Werner Sombart, a szellemes és népszerű német közgazdasági író, akinek „Kunstgewerbe und Kultur“ című könyvét a múlt évben ismertette a „Magyar Iparművészet“, az iparművészet határaitól is beszél ebben a könyvében. Az ötletes befejező fejezet állapítja meg azt az igazságot, hogy vigyázni kell, mert egyoldalúvá tehet bennünket az esztétikai élvezetek örökös hajszolása és meg kell állani bizonyos határnál, ahol — az intímabb emberi funkciók között — az artisztikus törekvés nevetségessé válik. Paradoxonok bőven vannak a fejezetben. De érdekes paradoxonok. Milyen jellemző dokumentum például — és mennyire a tudós szerző ellen bizonyít — amikor Goethe mondását idézi, aki szerint nagystilű és szellemi alkotással elfoglalt ember nem lakhat pompás és értékes tárgyakkal telerakott szobában. Ezek zavarnak és lenyomnak. A bizonyítéka pedig — Werner szerint — ennek az igazságnak az, hogy Goethe, ez a lángeszű költő, rideg, egyszerű fehér-függönyös szobában dolgozott, festetlen fenyőfa-bútorokkal körülvéve. Nem tudom hirtelen ellenőrizni, csakugyan ilyen környezetben alkotott-e a halhatatlan német poéta, a finom és finomkodó világfi, az előkelő miniszter. Ha igen: ez már azt jelenti, hogy a millió nem volt számára közönyös; hogy szüksége volt munka közben bizonyos hangulatra; hogy ezt a hangulatot tervszerűen, raffináltan egyszerű berendezéssel váltotta ki. Már pedig a puritánságban megnyilatkozó raffinement nem ismeretlen módja az egészen modern szellemű iparművészet megnyilatkozásának. Azelőtt sem volt ismeretlen. Azelőtt is voltak ugyan hordóban lakó Diogenesek, de épp úgy voltak pompás környezetben élő kiváló emberek. Nem is az igazság a fő Werner Sombart fejtegetéseiben. Inkább valami irigységfélélt érzünk olvasásuk után. Irigységet, mert nyilván csak a hatalmasan előrenyomuló, a multak mulasztásait gyors tempóban pótoló német kultúra légkörében történhetik meg, hogy valaki már bizonyos csömört érezzen a szép túlságba vitt kultuszától és vágyódjék — nem az egyszerű, hanem a köznap után, kívánja olykor az artisztikus szempontok teljes mellőzését. Igaz, kell hozzá bizonyos fokú túlérzékenység is, hiszen Németország legnagyobb centrumaiban sem mondható még győztesnek minden téren, minden jogosan igényelt téren az iparművészet. De a hódítás igyekezete állandó és sokoldalú és nyilván nincs túlzások nélkül, míg nálunk az iparművészetnek legfeljebb amaz innenső, belső határaitól beszélhetünk, amelyek mögött okvetlenül érvényesülnie kellene.

A külső határ megvonása nem is nagyon fontos. Igaz, amilyen hiábavaló kecses forma szerint megmintáznánk a fagyaltot, épp oly kevésbé jut eszébe valakinek fogyasztásra szánt árucikkek külsejével esztétikai szempontból törődni. Már maga az asztal, ahol enni-valót fogyasztunk, lehet puritán is, de árulhat el bizonyos jóízlést. Két évvel ezelőtt Berlinben nagyon változatos és érdekes kiállítás számolt be a terített asztal változatos művészetéről. Ez a művészet mindenesetre a határon van. Hiszen nagyon is mulékony, nagyon rövid ideig élvezhető. Az asztal felszereléseit viszont nem a mi esztétizáló korunk használta először művészi objektum gyanánt. Az evőeszköz, a porcellán, a mindenféle fajtájú mázas agyagedény hosszú évszázadok óta gazdagítja az apróbb műkincsek tárházát.

Jobban érdekel minket, hogy a belső határon még mennyi kivetni valót talál a leg-
 lefokozottabb artisztikus igény is. Magánember hajlékát az otthon szentsége védi betolakodó vizsgáló tekintetek elől. Akinek ez jól esik, még a közlés előrehaladásának leg-
 szebb idejében is oly izléstelenül helyezkedik el otthon, ahogyan csak tőle telik. Közalkotás, állami és városi létesítmény azonban már nem születet meg Sombart hazájában, anélkül hogy művészek ne segitenék világrajóttét. Nem mindig teljes sikerrel, az igaz. Mi azonban megelégednénk már a változó sikerrel is, csak a lehetősége megvolna. De nincs meg. Szinte állandóan kesereghetünk azon, milyen változatos helyeken mellőzik az esztétikai szempontot. Kilépnünk az utcára. Az épületek, a bérházak annyiszor megsíratott

84. FARAGOTT SZÁRNYAS OLTÁR

AUTEL EN BOIS SCULPTÉ

84.

85. A LENYÜGÖZÖTT MAGYAR NEMZETI GÉNIUSZ.

LE GÉNIE HONGROIS ENCHAINÉ.

85.

86. CHELSEA-I LAKÓHÁZ
ELŐCSARNOKA. HALL.

87. CHELSEA-I LAKÓHÁZ EBÉDLŐJE.
SALLE À MANGER.

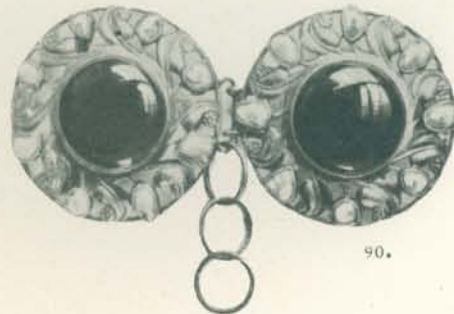
87.

88.

89.

BIJOUX
ÉMAILLÉS.88-90. ZOMÁNCOS ÉKSZER.
KÉSZÍTETTE A GUILD OF
HANDICRAFT.

90.

91.

92.

91-93. EZÜSTBŐL
DOMBORÍTOTT
SERLEGEK ÉS
LEVESESTÁL.

GOBELETS ET TER-
RINE EN ARGENT
REPOUSSÉ.

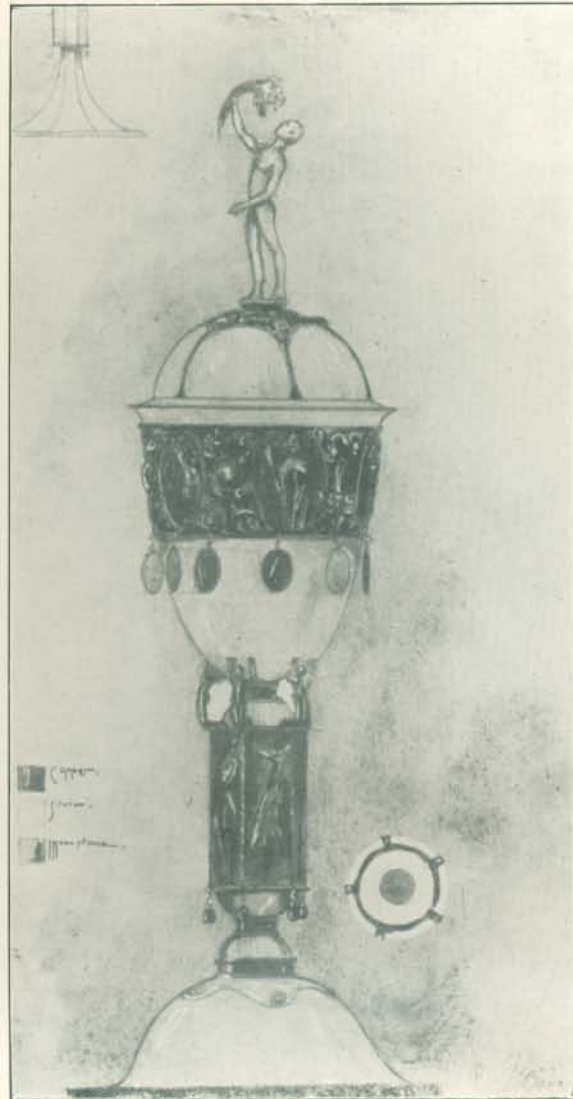
93.

Ashbee C. R.
vezetésével
tervezte:
Biró Mihály

94-95. ATLÉTIKAI
SPORTVERSENY
EMLÉKSERLEGE.

94.

95.

COUPE COMMÉMORATIVE
POUR CONCOURS
ATHLÉTIQUE.

96.

97.

98.

99.

100.

101.

102.

103.

104.

96-104. ATLÉTIKAI VERSENY
EMLÉKSERLEGÉNEK
RÉSZLETEI.

DÉTAILS DE LA COUPE
COMMÉMORATIVE POUR
CONCOURS ATHLÉTIQUE.

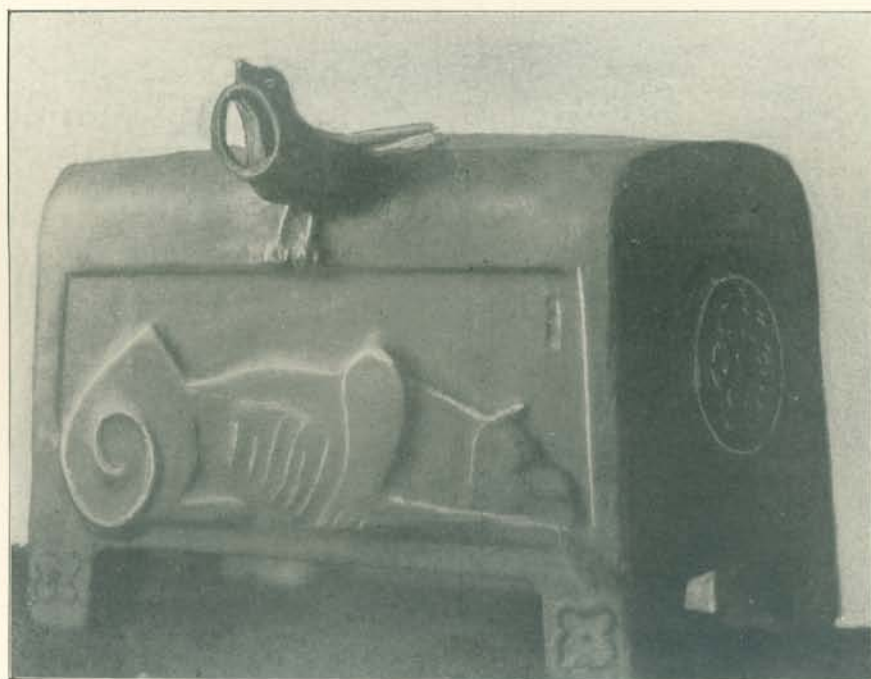

105.

105—107. PLAKETTÁK
ÉS EGY RÉZLEMEZBŐL
DOMBORÍTOTT ÉKSZERSZEKRÉNY.

106.

PLAQUETTES
ET CASSETTE EN
CUIVRE RÉPOUSSÉ.

107.

silányságát már nem tudjuk megváltoztatni. Az utca képét azonban új jövevények örökösen változtatják. Ime, már virágok is kerülnek az ablakba. Az utca némi színt, életet kap. Megnézzük a virágtartó vasrácsokat. Közöttük akárhány nagyon csinos, kedves. Városi épületeken is egyszerű, jóízű rácsok, még a Rókus-kórház irdatlan vakolat-tömegét is kellemesen enyhítik. Megyünk tovább ezen a Rákóczi-úton elnevezett úton. Budapest egyik legforgalmasabb utcája. Az idegenek nagy többsége itt pillantja meg először a magyar fővárost. Nos, ezt a pezsgő életű útvonalat fontosságának megfelelően újabban villamos ivlámpákkal világítják meg. A lámpák hórihorgas, akasztófaszerű vas-állványokra vannak függesztve. Látszik az állványokon, hogy valami formát is igyekezett nekik adni a gépgyári konstruktőr keze. Szerencsétlen, esetlen, avult esztétikus-formát. Holott nevetségesen csekély összegért, gyors pályázat, esetleg jól megválasztott megbízás útján el lehetett volna érni, hogy nem kellemetlenül, hanem kellemesen, izléseesen változtassák meg ezek a lámpaoszlopok az utca képét. A kisebb gázkandeláberek sablonos alakja nem is tűnik fel annyira, meg azután jobb is ez a régibb, kialakultabb hagyományok szerint készült forma. A nagyméretű villamoslámpatartók azonban megkövetelik, hogy hozzáértő emberek törődjenek velük és igyekezzenek számukra valami, az akasztófára kevésbé kellemetlenül emlékeztető, szebb és jobb típust megállapítani.

Az üzletekről, a félelmes tömegben felénk meredő reklámtáblákról már nem is beszélünk. Úgyis hiába. Egy kereskedő-szaklap hasábjain láttunk egy cikket, amelynek írója — ipariskolai szaktanár — rajzzal illusztrálva magyarázza meg, milyen szimpla eszközökkel lehet a legegyszerűbb üzlethelyiség külsejét és belsejét is a megszokott sablonnál izléseesebbé, tehát vonzóbbá, pusztán kereskedői szempontból is értékeesebbé tenni. A jó tanácsokat, úgy hisszük, kevés ember fogadja meg és a legtöbb cégtábla, portálé, kirakat, üzletberendezés ezentúl is találkozó helye lesz a ríktó izléstelenségnek.

Megnézzük egy könyvesbolt ablakát. A könyvek nagy része nem szorosan vett szükséglet, hanem bizonyos szellemi fényezés kielégítője. Ha van tárgy, amelytől finom, tetszetős, izléses külsőt követelhetünk meg, bizonyára a könyv elsősorban ilyen tárgy. Igaz, Werner Sombart a könyvdísz körül is vesz észre túlzásokat. Megfigyelése helyes, amennyiben a világ legbőségesebb termelő helye, a német könyvpiac, rövid ideje még egyre-másra hozta forgalomba a drágán felcírázott, az agyondíszített, a Buchschmuckkal telerakott, az olvashatatlan betűkkel megtömött könyveket. Hát a finom külsejű könyvnek valóban nem ez az ideálja. A helyes esztétikai érzés azonban gyorsan nyesegeti le ezeket a kinövéseket. A szertelen pompától egyre jobban tartózkodnak a maguk anyagát megismerő, megszerető művészek és egyre több a matéria, a papír, a kötés nemességével, a színek díszkrét változataival, a tipográfia követelményeihez gondosan alkalmazkodó betűmetszéssel ható könyv. Nos, ezek a könyvek ott vannak a magyar könyvkereskedő kirakataiban, hogy annál jobban kiemeljék a mi hazai könyvtermelésünk külső fogyatékoságát. A nagy karácsonyi könyvpiac pedig nálunk is özönével termi a könyveket. Mégis, milyen kevés közöttük a kellemes forma, a jól vágott betű, a finoman összeválogatott szín. Nagy és keresett kiadók jegyei ékeskednek hihetetlenül primitív borítékokon. Drága díszmunkák jelennek meg — hisz nálunk virágzik a részletület — és az arannyal pompázó kötésen oly fájdalommal nélkülözzük a hozzáértő művész keznyomát. Klasszikusaink, nemzeti büszkeségeink: Csokonai, Vörösmarty, Arany, Petőfi — egyetlen egy se került még méltó tálalásban a szellemi fogyasztás asztalaira. Annál kevésbé a mulóbb értékű, a napi fogyasztásra szánt művek.

Nagyon szomorú eredménnyel jár — ime — a legfelületeesebb szemle is. Werner Sombart aggodalma itt még sokáig nem lesz aktuális. Nem, a világért sem lépte túl még a magyar iparművészet a maga jogos határait. Mi egyelőre azért sóhajtozunk, irunk, agítalunk: bárcsak alkalmat adnának neki arra, hogy a legszűkebben megszabott kereteket betölthetné.

KÜLÖNFÉLÉK.

IZABELLA FŐHERCEGNŐ AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. Izabella főhercegnő február hó 9-én megtekintette az Iparművészeti Múzeumban az Iparművészeti Társulat népművészeti gyűjteményét, amelyet ebből az alkalomból a Múzeum elsőemeleti dísztermében kiállítottak. A főhercegasszony Wimpfen-Széchenyi grófnő főudvarmesternő kíséretében érkezett a Múzeumba, ahol gróf Hadik-Barkóczy Endre, az Iparművészeti Társulat elnöke, Györgyi Kálmán, a Társulat igazgatója, Csányi Károly, az Iparművészeti Múzeum igazgató-őre és Koperly Döme a Házipari Szövetség igazgatója, valamint gróf Hadik-Barkóczy Endréné és gróf Batthyány Lajosné fogadták. A főhercegasszony egyenesen a kiállítás terebe ment, ahol apróra megnézte a szépművű csipkéket, varrottasokat, szőtteket és agyagárúkat. A megtekintett darabokból a főhercegasszony sűrűn tételt egyet-mást féltre; ezeket becsomagoltatta és kölcsönképen magával vitte, hogy azok nyomán a protektorátusa alatt dolgozó pozsonyi és pozsonymegyei háziipari műhelyekben új, szép és értékes darabokat készítsenek.

EGYHÁZMŰVÉSZETI TANFOLYAM. Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat választmánya összel tartott ülésén elhatározta, hogy részletes javaslatot terjeszt a hercegprimás és a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé, egyházművészeti tanfolyamok szervezése és rendszeresítése dolgában. E tanfolyamok célja a felkészülő papságnak úgy elméleti előadásokkal, szemlélettel, mint gyakorlati útmutatásokkal oly természetű ismereteket nyújtani, amelyek elsősorban arra készítik, hogy úgy a meglevő és reábizott egyházművészeti műemlékeket és tárgyakat helyesen kezelje, restaurálásuknál szakszerűen járjon el s újabb megrendelésekkor úgy az egyházi szabályok, mint a művészet követelményeinek szellemében dolgozzék.

Örömmel jelenthetjük, hogy a Társulat e kezdése immár közel jövőben sikerre számíthat, mert Vaszary Kolozs hercegprimás a legmelegebben felkarolja s a főpapság körében is mindenütt helyeslik a megpendített eszmét.

Helyénvalónak látjuk, hogy a hercegprimásnak a Társulat előterjesztésére gróf Hadik-Barkóczy Endre elnökhöz intézett válaszát szószerint itt közöljük:

Nagyméltóságú gróf Elnök úr!

Hálás köszönettel vettem az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnak a magyar egyházi művészet fellendülése érdekében f. hó 11-én keltezett nagybecsű iratát.

A Katholikus Egyháznak mindenkor egyik fő-örökvéve, hogy az Isten háza a vallásos művészet erejével is megragadja a hívek lelkeit s hogy a szentmiseáldozat méltó szerelvények kíséretében mutattassék be az Úrnak. Úgy tartományi, mint egyházmegyei zsinatokon sohasem szűnt meg

sürgetni az istentiszteleire rendelt tárgyaknak művészi kivételéről való szorgos gondoskodást.

Ezért csak a legmelegebb elismeréssel és helyesléssel találkozhatik az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnak az a terveze, amelyet egyházművészeti tanfolyamok rendezése tárgyában előterjesztett. Az egyházi művészet iránti érzéknek felkeltése a papságban, a tájékoztatás e téren, kétségkívül a legelső feladat az egyházi művészetnek — hazánkban nemzetgazdasági tekintetben is nagyjelentőségű — intenzívebb ápolása és felvirágoztatása körül.

Midőn biztosítom Nagyméltóságodat, hogy a magam részéről örömmel fogok közreműködni a Társulat tervének megvalósításában, tisztelettel értesítem, hogy a Társulat memorandumának rendelkezéseire bocsátott nyomtatott példányait szélküldöttem a nagyméltóságú püspöki kar tagjainak és a szerzetes rendek hazai főnökeinek azon kérelem kapcsán, hogy nyilatkozataikat folyó évi március hó 15-ig velem közölni méltóztatassanak.

A nagyméltóságú püspöki kar és a rendfőnökök nyilatkozatait késedelem nélkül a Társulat tudomására fogom hozni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tisztelettel őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1910 évi január hó 21-én.

VASZARY KOLOZS s. k.
bíbornok, hercegprimás.

IPARMŰVÉSZETI TÁRGYAK ÁRVERÉSE lesz március hó 11-én és esetleg 12-én d. u. 4 órákor az Országos Iparművészeti Múzeumban, ahol a Társulat tulajdonában levő s a kiállításokon többször szerepelt, eddig eladatlanul maradt tárgyakat árverés alá bocsátják. Árverés alá kerülnek bútorok, bőr- és fémmunkák, szőnyegek, csipkék stb. A kikiáltási ár a beszerzési árnak fele lesz, ezen alul nem adják el a tárgyakat. A társulat mindenkinek, aki kívánja, szívesen és díjmentesen küldi meg a tárgyak részletes jegyzékét.

MAGYAR MŰVÉSZ SIKERE ANGLIÁBAN. Biró Mihály, az orsz. iparművészeti iskola kispasztikai osztályának volt növendéke, aki már hónapok óta Campdenben él és akinek néhány plakettjét és Ashbee vezetésével készült serlegtervét e füzetünkben közöljük, a Studio művészeti folyóirat plakett-pályázatának első díját nyerte el.

MOZGALOM AZ ANYAGHAMISÍTÁS ELLEN. Mindnyájan ismerjük azt az olcsó bazarholmit: órákat, láncot, sok mindenféle csecsebecsét, ami „mintha” arany, bronz, porcellán lenne. Sok tinta fogyott el abban az elméleti küzdelemben, melyet az iparművészet szolgálatában állók ezen izléstelenültségek ellen folytattak. Németországban legutóbb egy bizottság alakult dr. Pudor Henrik elnöke alatt, mely a gyakorlati tételre akarja átvinni ezt a küzdelmet. A bizottság elnöke abból a felfogásból indul ki, hogy olyan anyag használata, mely alkalmas arra, hogy a vevőt megtévessze, nemesebb anyagot mutatta, mint amilyen tényleg (arany helyett aranyozott ötvény, bronz

helyett bronzal borított gipsz stb.) alijában véve nem más mint tisztességtelen verseny. Világos törvényhozási intézkedéseket tart szükségesnek arra, hogy a bazárok és nagy áruházak versenye ellen, mely a közízlést és a tisztességes ipart egyaránt károsítja, fel lehessen venni a küzdelmet. Az arany- és ezüst-árúk finomsági bélyegeinek mintájára ezeket az árúkat is a valódiságot, részben hamis, vagy hamis voltukat jelző bélyegzőkkel kellene ellátni. A dologban határozathozatalra nem került sor, mert az érdekelt iparágak képviselői megegyezni nem tudtak. A tárgyalásokat több szakfértu bevonásával folytatni fogják. Alkalomadtán mi is visszatérünk e tárgyra.

MÜNCHEN. A müncheni „Vereinigung für angewandte Kunst“ egy új központot létesített, ahol az érdekelt üzleti világ plakátok, prospektusok, borítékok, levéldíszek, adreszkártyák, hirdetések, szám-lák stb. a reklámot szolgáló grafikai munkák művészi terveit szerezheti be. A gyakorlatot szolgáló berendezésnek máris van sikere. Feljegyezzük ezt a benne rejlő tanulság okáért.

IPARMŰVÉSZETI OKTATÁS BERLINBEN.

Alig egy-két éve, hogy az Unterrichtsanstalt des kön. Gewerbemuseums vezetésével Bruno Pault bízták meg. Bruno Paul egészen átalakította a vezetésére bízott iskolát. Megszorította a tanulók számát, s a felvételt ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a növendékek már előzőleg kellő gyakorlati jártasságot szerezzenek választott iparágukban. Ezzel azt akarta elérni — s híhetőleg el is éri —, hogy szakavatott művészi érzékkel bíró jó mesteremberek kerüljenek ki az iskolából, akik tudásukat mesterségük technikai korlátain belül maradván szerezték meg. Azokat a tanerőket, kik céljának elérésében csak gátolták volna, rövidesen eltávolította s másokkal helyettesítette; átmenetileg pedig előkészítő osztályokat szervezett, melyekben a növendékek mindazt elsajátíthatják, amire további tanulmányaikban támaszkodniok kell. Az iskola nemrégiben mutatta be egy kisebb kiállításon működését. Ez a kiállítás igazolja azoknak az elveknek helyességét, melyeket Bruno Paul követ. Csak átmenetről van ugyan még szó, de az a mód, ahogyan pl. Kutschmann a díszítő-festészeti szakosztályt vezeti, figyelemreméltó. Kezdetül fogva ecsettel dolgoznak, ennek felhasználásával jutnak olyan díszítési formákhoz, melyek ezen technikából úgyszólván folynak. Engelhardt szobrászati osztályában meg nem a mintázásból, hanem a kőfaragásból, a vésővel való munkából indulnak ki: szóval azokat a rég feledésbe ment tradíciókat elevenítik fel s töltik be új tartalommal, melyek a középkorban, a céhek idejében, oly sok névtelen mesternek egyéni munkáját teremttették meg.

BAJÓR IPARISKOLÁK KIÁLLÍTÁSA. A bajor ipariskolák, melyek tervszerűen nyertek elhelyezést az országban, valósággal missziót töltenek be. A jövő ipari generációra jótékony nevelő hatást gyakorolnak, mert a kézimunka becsének öntudatát belenevelik növendékeikbe; kiállított tárgyaik pedig azt mutatják, hogy a mai műipari termelésnek egy hézagát töltik be. Bevallott céljuk ugyanis, hogy olcsó és művészi árút készítsenek, tehát az a közönség,

melynek anyagi viszonyai nem engedik meg az izléses fényűzést, avagy az egyszerű, de drága anyagból készült műtárgyak beszerzését, az itt találja meg az olcsó anyagból és a mai kor finomodott izlésének megfelelő apróságokat. Két dolgot kell kiemelniünk a kiállításon bemutatott bő anyagból, mint olyant, mely nekünk is megszívlelendő példákat szolgáltat, amikor kisparról és szerényebb anyagi eszközökkel rendelkező társadalmi osztályok művészi igényeinek olcsó kielégítéséről van szó. Az egyik a landsbuti agyagipari szakiskola edényeinek (kávés, teás stb.) kiállítása, ahol egyszerű, síma, könnyen kezelhető szép formákat látunk, olcsó és jó cserépanyagból. Ezek teljesen megfelelnek a gyakorlati és esztétikai igényeknek s alkalmasak arra, hogy a sok bazárszemetet kiszorítsák helyéről. (A Deutsche Werkstätte mindjárt megvette s forgalomba hozta őket.) A másik a zwieseli üvegipari szakiskola törekvése, hogy olcsó és izléses üveg-poharaival és vizesüvegjeivel a közkeletű izléstelenségeket kiszorítsa; nemcsak úgy, hogy szebbet készít mint amit ma az üvegesboltokban találhatunk, hanem úgy, hogy a díszítés, elkészítés munkáját annyira olcsóvá teszi, hogy a bazarholmiával árban is versenyezhet. Egyszerű, kevés a díszítés, amit itt látunk, de — izléses. A többi szakmában: kosárfonás, fadaragás, csipke-készítés és hímezésben nem találunk újat, ezeknek még kemény munkát kell végezniök, hogy az előbbeni két szaknak nyomába érjenek.

MŰVÉSZETI HIVATAL. Párisban külön művészi hivatalt szerveznek, melynek az lesz a feladata, hogy az újabb képző- és iparművészeti termékek fényképeit a világ összes részéből összegyűjtse. Ezzel azt akarják elérni, hogy Franciaországban állandóan tájékozódhassanak mindazon művészeti mozgalmakról, újabb törekvésekről, melyek a külföldön felszínre vetődnek.

ÚJ HÁZIIPAREGYESÜLET POROSZ-SZILÉ-ZIÁBAN. Ebben a német tartományban már régóta üzik a brüsszeli csipke készítését. Újabb egyesület alakult e fontos és jövedelmező háziiparág támogatására. Az egyesület a csekély évi tagdíj fejében azt a kedvezményt is biztosítja tagjainak, hogy évente a jövedelemhez mért értékben csipkéket sorsol ki közöttük. A tagok tulajdonában levő régi csipkék értékesítésére is vállalkozik s ezzel elsősorban azt akarja elérni, hogy a még meglevő régi emlékeket oly kezekbe juttassa, ahol az elkallódástól megóvhatja őket.

Sokan úgy bánnak a szobasárokkal, mintha valami szégyenletes hely volna, melyet mindenképen el kell rejtteni. — Alighanem kellemetlen gyerekkori emlékek befolyásolják őket. Pedig megvan a létjogosultsága, s az az igazi művészet, mely lakhatóvá teszi.

L. D.

A művészetnek függetlennek kell lennie a géptől.
C. R. ASHBEE.

Sohasem legyen célunk az, hogy díszítményeket szerkesszünk, hanem hogy a szerkezetet díszítsük.
(RUSKIN.)

PÁLYÁZATOK.

KÉPZŐMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT. A gróf Andrássy Dénes és neje: Franciska grófnő által a magyar állam ezeréves fennállása alkalmából művészeti ösztöndíjakra tett alapítvány kamataiból alakított s jelenleg két 4200—4200 koronát képező festőművészeti ösztöndíjra a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács pályázatot hirdet, az alapító szándékainak megfelelő feltételek mellett. Pályázhatnak a művészeti iskolai képzésen már túl levő oly festőművészek, — és pedig csak férfiak — kik magyar állampolgárok s főleg az állat- és illetőleg a tájfestésben kívánják sikereikkel igazolt művészi képességüket tökéletesíteni.

A sajtókezelőg írott folyamodványok a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézve a Magyar Országos Képzőművészeti Tanácsnál (V., Báthory-utca 12. sz.; a vallás- és közoktatásügyi miniszterium művészeti ügyosztályában: 1910. évi március hó 20-ig nyújtandók be, ahol a pályázat részletezett feltételei is megtehetőek.

A korszellem a test, melyet a művészet mint árnyéka követ, követi keletkezését, serdülését, hánysait, irányát.
(H. TAINE.)

Az ízlésnek és józanésznek a követelményei örökérvényűek a művészetben és az igazi tehetségnek nem is kell ezeket külön tanulnia. De semmi sem károsabb, mint azok az adott szabályok, modorosságok, konvenciók, melyeket művészeti iskolákban találnak.
(DELACROIX.)

Az esztétika nem lehet minden időkre megszabva, nem lehet tudománya a „szépnek általában“, mert általános szép nincs is. Lehetséges pl. esztétikája a XV. századnak, azután ismét a XX. századnak, de ez a két tan éppen oly arányban fog egymástól különbözni, mint ahogy a két kornak művészete egymástól különbözik. (F. V. FELDEGG.)

A művész irányítólag hat a közönség ízlésére, de viszont a közönség tapsai is visszahatnak a művészre.
(DELACROIX.)

Az arckép nem egyéb, mint a művész szabad véleménynyilvánítása egy embertársáról.
(RUSKIN.)

A művészet tulajdonképpen a természethez való viszonyunk tudatosságának a megnyilatkozása. Tehát a művészeti nevelés összeolvad az életre való neveléssel s abból az elvből kell hogy kiinduljon, hogy az ember minden tevékenységének célja az önismeret és hogy a művészet tulajdonképpen harmónikus összehangzás az élettel, melynek kifejezője.
(E. CARRIÈRE.)

KIÁLLÍTÁSOK

DÉLSZLÁV NÉPMŰVÉSZETI és HÁZIIPARI valamint őskori textil- emlékek kiállítását rendezi Berger S. zágrábi kereskedő az Orsz. Iparművészeti Múzeumban. A kiállítást március hó folyamán nyitják meg és 4—5 hétig ingyen látható lesz.

VADÁSZATI KIÁLLÍTÁS WIENBEN. A f. évi május havában megnyíló wien-i nemzetközi vadászati kiállításon iparművészetünknek is lesz szerepe, amennyiben a magyar vadászakastélyszerű épületben egy művészi megoldású vadászszobát mutatnak be, mely Nádler Róbert tanár terve szerint készül. Ezen kívül a kiállításra számos kisplasztikai, bődírszmű, fémmunka és szőnyeg is kerül, melyekkel a magyar osztály terméit díszítik.

A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET RÓMÁBAN. Már jelentettük, hogy e kiállításon Magyarország képzőművészetének minden ágát egy, a kiállítás területén építendő külön múcsarnokban óhajta bemutatni. Az állam másfélszáz ezer korona költséggel külön magyar művészhatározat építet, még pedig pályázat útján, amelyben való részvételre tizenkét építőművészt szólítottak fel. A pályázat március hó 1-én jár le. Az olasz kormány a legkiválóbbnak ítélt festészeti és szobrászati alkotások megjutalmazására két 50—50.000 koronás első díjat, két 20—20.000 koronás második díjat és két 10.000 koronás harmadik díjat tűzött ki és ezenfelül 500.000 koronát fordít képzőművészeti tárgyak vásárlására. A magyar művészek elhatározták, hogy a művelt külföld a magyar művészetnek az utolsó ötven év alatti fejlődését mutatják be a legjava alkotásokkal. Az egész kiállítást anyagot öt csoportba fogják beosztani. Az első csoport lesz a retrospektív csoport, amelybe egybe lesznek foglalva: Munkácsy, Zichy Mihály, Lotz, Paál László, Mészöly Géza, Ligeti, Kelety, Madarász, Pállik Béla s a többi régebbi mesternek alkotásai. A második csoport a modern festészetet öleli fel, amelyben ott lesznek egészen a napjainkban készült kiváló festményekig mindazok a jeles alkotások, melyeknek sorozata híven tükrözi vissza a modern magyar festészetet kezdetétől egész mai stádiumáig. A harmadik csoport szobrászatunkat foglalja magába s a negyedik csoportba kerülnek az építészeti munkák, amelyekre Olaszország szempontjait tekintve, ezuttal különösen nagy súlyt helyeznek. Az ötödik csoportot grafikai művészetünk képezi.

MAGYARORSZÁG A TURINI NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁSON. A turini magyar kiállítás előkészítő bizottságának küldöttsége, mely dr. Chorin Ferenc és Zsolnay Miklós vezetése alatt dr. Szilassy Zoltán, Jeszenszky Pál, Gelléri Mór és dr. Hegedüs Lóránt tagokból állott, február hó 9-én tisztelt Hieronymi Károly kereskedelemügyi és gróf Serényi Béla földművelésügyi minisztereknél, hogy

a kormány anyagi és erkölcsi támogatását kérje a magyar közgazdasági életnek e fontos vállalkozásához. A küldöttség átnyújtotta a kiállítás költségvetését is, valamint beszámol eddigi munkásságának eredményéről. Úgy Hieronymi, mint gróf Serenyi miniszterek a legnagyobb előzékenységgel fogadták a küldöttséget és hangsúlyozták, hogy Magyarországnak az olasz nemzetközi kiállításon nem szabad elmaradnia, az anyagi segély mérvét illetően pedig kijelentették, hogy legjobb indulattal igyekezni fognak a kérdést megoldani. A miniszteri nyilatkozatok alapján a turini kiállítás magyar osztályának legközelebből megválasztják a nagybizottságát, szervezik az irodát és kifizetik a magyar pavillon tervpályázatát. A pályázat általános és nyilvános lesz, részt vehet azon minden magyar építőművész. A bíráló-bizottság hét tagból állni, két-két tagját a kiállítás igazgatósága, a M. Mérnök- és Építészegyesület és az Építőművészek Szövetsége küldi ki, elnökét a bíráló-bizottság maga választja. A kiállításon a mezőgazdasági rész külön pavillont fog elfoglalni s úgyszintén külön csarnokba kerülnek a gépek és a szakoktatás csoportjai.

BUENOS-AIRES-ben 1910-ben, mint már jeleztük, nemzetközi centenárius műkiállítás lesz. Ez az alkalmi kiállítás a külföldet, nevezetesen Európát, közelebből nem érdekelné, ha Argentínának — amelynek Buenos-Aires fővárosa — abbeli szándékát nem nyilvánította volna, hogy a jubiláris kiállítás alkalmából egy állandó múzeum létesítését célzó alapgyűjteményt óhajt szerezni. Ebben a tekintetben úgy a képző-, valamint az iparművészet egyaránt képviselve vannak, s azért különösen Németországban — mint amelyről tudomásunk van — nagy gonddal készülnek arra, hogy a német művészet ott az új világ területén tért hódítson és magának jövőt biztosítson. Nem-e lenne ez érdeke más országoknak is, például hazánknak?

NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁS ALLAHABAD-BAN. A calcuttai cs. és kir. főkonzulátus jelentése szerint f. évi december havában Allahabadban ipari és mezőgazdasági kiállítás lesz, mely három hónapig tart. A kiállításon a képzőművészet és az iparművészet alkotásait is mutatják be. A főkonzul különösen a szövőipar, gépek és egyéb ipari termékek részére jósló sikert s ezért figyelmébe ajánlja a kiállítást a magyarországi érdekelt köröknek.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT ez évben két nagyobb arányú kiállítást akart rendezni. Budapesten tavasszal lakásberendezési kiállítást, a nyár folyamán pedig Kassán általános iparművészeti és népművészeti tárlatot. Minthogy az ex-lex miatt a Társulat a kiállítások céljaira remélt államsegélyt nem kaphatta meg, kénytelen volt a kiállításokat elhalasztani.

ODESSZÁBAN f. évi május havától október hó 1-ig szintén rendeznek ipari és gazdasági kiállítást. Akik a kiállítás iránt érdeklődnek, forduljanak az Orsz. m. kiállítási központhoz (VI., Gróf Zichy Jenő-u. 4.).

A művészetnek csak mértékkel szabad túloznia.

(OTTO WEISS.)

MÚZEÁLIS ÜGYEK

AZ ORSZÁGOS M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁSAI. Január hó 5-én kezdődtek ez évben az Iparművészeti Múzeum ismeretterjesztő előadásai. Vay Péter gróf „A spanyol építőművészet”-ről tartott ez alkalommal érdekes előadást, melyen jelen volt József kir. herceg és Augustus kir. hercegnő is.

Második előadásában (január 8-án) a spanyol szobrászatra, festészetre és iparművészetre került a sor. Mint a multkor, úgy ez alkalommal is a művészetek belső tulajdonságaira vetette a fókuszot. Mindelelőtt kiemelte a spanyol szobrászatban rejlő bensőséget és mély érzést. Egymásután részletezte a különböző korszakokat és rámutatott azonkívül a külföldi hatásokra, amelyek Spanyolországban érvényesültek. A festészetre térve át ismertette a legrégebb festészeti emlékeket. A még ma is nagy számban előforduló középkori misszalék bemutatása után vázolta a festészet történetét Van Eycktől kezdve a mai napig. Kiemelte a spanyol festészetben feltehető realizmust és a közvetlen kifejezőmódot. Ezután néhány vetített képen bemutatta a spanyol iparművészet egy pár termékét, melyek közül különösen a templomi kovácsolt vasrácsok keltettek figyelmet.

Január 15-én Sárosi Bella a „Dívat történetéről” tartott előadást. Végigkísérte a női divat fejlődését az első emberpártól napjainkig. Előadásában főleg a női ruházatkodás művészetét korszakok szerint csoportosítva adta elő. Különösen kiemelte a francia fényűző korszakokban divatos ruhákat, a XIV., XV. és XVI. Lajos-korabeli divatokat. Majd áttért az empire- és biedermeier-korszak néha torz, néha kecses ruházatainak ismertetésére; végül a mai divatot mutatta be és egynéhány megjegyzéssel irányt mutatott a jövő fejlődésre, hangsúlyozván a nemzetiségre való törekvést.

Tonelli Sándor dr., aki a mult év folyamán hosszabb tanulmányúton járta be az anektált tartományokat, „A bosnyák iparművészetről” tartott január 22-én előadást az iparművészeti múzeumban.

A bosnyák iparművészet eredetére vonatkozólag inkább csak sejtésekre és feltevésekre vagyunk utalva. Bosznia körülbelül 1500 esztendővel ezelőtt került bele a keleti iparművészet hatáskörébe. Legelőször a bizanci hatás érvényesült. Bizancból kerültek ide az alapformák, amelyek az idők folyamán módosultak, aszerint amint más hatások érvényesültek. A bizanci iparművészetten kívül a velencei művészet éreztette hatását főleg a gót stílus korában. Innen ismerte meg különösen a fémipar technikáját. Majd ó-szláv és mohamedán befolyások érvényesültek, sőt az indiai művészet hatását is felismerhetjük.

A mohamedán művészet hatása Boszniában jobban érvényesült mint a többi délszláv államokban, bár ezek is éppen oly hosszú ideig állottak a török uralom alatt, mert a bosnyák nemesség és a köznép egy része, hogy helyzetét biztosítsa, áttért a moha-

medán vallásra. Ez az iparművészet főleg a XVII. és XVIII. században élte virágkorát. A török hatalom hanyatlásával a bosnyák iparművészet is hanyatlásnak indul. Ez fokozódott az okkupációt megelőző évekig.

Ekkor ugyanis a bosnyák iparművészet összeköttetésbe jut a nyugati kereskedelemmel. Egy magyar embernek, Kállay Béninek az érdeme, hogy a bosnyák iparművészet új életre ébredt. Keresett régi mestereket, akik az új generációt megtanították a régi technikákra. Ilyen mestere volt az ötvösségnek Letics.

Ezüst- és aransodronyokat fa- és fémtárgyakba mélyítve alkalmaztak. Másik csoportja a fémmunkáknak a gravírozott díszű. A „Kunstgewerbliche Atelier“-ben jelenleg 35 tanuló részesül iparművészeti oktatásban.

A szőnyegszövést szintén az állam vette a kezébe. A színezés növényfestékekkel készül. Ugyanígy a pártfogásába vette a szövés különböző neveit. A bosnyák iparművészet egy érdekes csoportját a faragást nem mutathatván be eredeti tárgyakon, vetített képekkel illusztrálta az előadó.

Az előadással kapcsolatban bemutatott tárgyak a serajevói múzeum és más műipari műhelyek tulajdonai.

Az ismeretterjesztő előadások során Nádaí Pál dr. január 29-én tartott „Az angol szociális művészetéről“ előadást, arról a művészetéről, mely körülbelül fél század óta Ruskin szellemében igyekszik megreformálni az angol polgári és munkás társadalmat.

Az angolszász faj elméjében megvan az évszázados nagy intelligencia a szociális bajok megértésére. Az előadó visszaidézi a multat és Londonra irányítja a hallgatóság figyelmét vázolván a hatvan év előtti város életének képét. Ekkor jelenik meg Ruskin. A gyáripar kezdte ízléstelenségeit kidobni a világpiacra. E tárgyak többet mutatnak lényegükben. Az emberiség hitre vágyódott és a hit ott volt a középkor nagy kollektív alkotásaiban. És megszületett a prerafaelita művészet. Egy műhely keletkezik, melynek Morris a feje, aki tisztán a kézimunkát űzi. Kartonra rajzolnak, üveget festenek, széket faragnak, szekrényt enyveznek, tapétát terveznek, szövőszéken szövetet készítenek, bőrt domborítanak és kézsajtón könyveket nyomtatnak. Az innen kikerülő könyv nem cífraság, nem pompa, hanem csupa célszerűség. A betű hat, a bőr hat, a papíros hat és minden a vonalnak és a festéknek természetéből fakad. És amilyen a könyvük, olyanok a többi tárgyaik is. Ők teremtették meg Ruskin igéi szerint Morris vezetésével nemcsak az új iparművészetet, de annak alap gondolatát is: hogy csak egyféle dísz van és ez az, amely a célszerűségben rejlik; csak egyféle dísz van és ez az, amely az anyagból önként adódik. Azért szociális művészet ez, mert az egész mozgalom célja, hogy jómódú és szegény vágyódjon utána.

A virágoknak, a természetnek egyszerűen, vonalakkal való megszólaltatása, a tisztán vegetatív formák alkalmazása az iparművészet díszítő céljaira szintén az angolok érdeme. De nem az ő találmányuk, hanem a japánoké.

Az előadó részletesen ismertette Walter Crane, Ashbee és más iparművészek törekvéseit és munkásságát; beszélt az angol családi házak és kertvárosok művészetéről és végezetül ismertette azt a mozgalmat, amelynek egy belga csoport élén Van der Velde a szellemi vezére. Ez a mozgalom az angol szociális

művészet utolsó avult felfogását fogja megdönteni azzal, hogy a kézművesmunka helyett a gyárat fogja szép tárgyak produkálására felhasználni és ezzel még általánosabb kulturát fog teremteni.

Február hó 5-én Novák József rajztanár „A rajzolás és festés történelmi fejlődése“ címen tartott előadást.

A történelem — ugymond — idő- és térbeli eszközökkel dolgozik, melyek azonban minden távolság dacára egybefüggenek és egymásból fejlődnek. A művészet még nem volt művészet akkor, amikor megszületett. Abban a pillanatban válik azzá, amikor közvetlen környezetét az ember észreveszi és azt a keze közt levő primitív eszközökkel ábrázolja. Legelőször csak iparművészet volt. Ebben együtt szunadt az írás, szobrászat, festészet és rajz. Ilyenek a prehisztórikus műemlékek (Somme völgye, Saint-Achent, Marne völgye, Chelles stb.).

A népvándorlás egészen más népeket hoz fel színre, melyek jóval alacsonyabb fokon állnak. A keleti népeknél a differenciálódás lassanként áll be; érdekes fázist képviselnek e tekintetben az egyiptomiak. A görögöknél már teljes a differenciálódás, itt minden művészeti ág önállóan jelenik meg.

A keresztény korban Bizanc viszi előre a művészeteket. Egészen újra kezdődik minden. A bizanci művészet két ágban hajt ki. Egyik az olasz trecento, a másik az északi román kori szobrászat. Ez a kettő egyesül a renaissance-ban, amely viszont négy nagy dolgot alkotott: a perspektívát, a kompozíciót (Rafael), a plasztikát (Michelangelo) és a fumatót (Lionardo). A rajz háttérbe szorulva új érvényesülést keres és talál a német grafikában (Schongauer, Dürer, Holbein stb.). Ezekkel szemben a nagy hollandus és flamand festők állanak, mint Hobbema, Ruysdael, Hals, majd a XVII. század Rembrandtot szüli, a XVIII. pedig Francesco de Goyát, kik a grafikába is festői hatásokat visznek.

Az új korban eldől a rajz és festés küzdelme. John Constable, Millet, Manet Claude, Monet, Puvís stb. képviselik az abszolút festést, Whistler, Meryon, Cameron, a montmartreiek, Beardsley, Brangwyn stb. a grafikát. Míg Európa a festést vitte diadalra, addig Japán a vonalrajzolás. S ott, épp úgy mint nálunk, az utolsó évtizedek adják a legnagyobb mestereket.

CSÁNYI KÁROLY.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM 1909. évi tevékenységéről a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett jelentéséből kiemeljük a következő adatokat:

A gyűjtemény ajándékozás és vétel útján 818 leltári szám alatt 1554 tárggyal gyarapodott, melyből tekintélyes részt foglalnak el az ajándékozás és hagyatékok útján a múzeum tulajdonába jutott tárgyak. E tény elsősorban az előző év novemberében az Iparművészeti Múzeum újabb szerzeményeiből rendezett kiállításnak köszönhető.

Harmincöten ajándékoztak és hagyományoztak 947 db tárgyat 15825 korona becsértékben. Az ajándékozók és hagyományozók a következők: Fogolyán Sándor, Griesbach Georg Mitrovitz, Strasser Feldau Salma, Árú- és Értéktözsde, Thomka Gyula Besztercebánya, Divald Kornél, Egger Henrik Wien, Náthán Oszkárné, Hopp Ferenc, Kosztka Antal, özv. Lip-

thay Béláné bárónő, Faragó Ödön, Farkasházi Jenő, Hirsch Istvánné, özv. Andrássy Aladárné grófnő, Hatvany Józsefné báróné, Dirszty Béla, Fischer Emil, Delemare Didot Paris, Wisinger Mór, Wilkotto Utrecht, Herz Miksa Kátró, Gillming Ferenc és neje, Bohus László Világos, néh. Perlaky Kálmán, néh. Delhaes István, Bélyeg-kiállítás bizottsága, Fodor József, Glück Frigyes, Csányi Károly, Jungfer Gyula, Goldschmidt Sándorné, báró Herzog Mór, Bálint Benedek.

Március 9-én megnyílt a Múzeum földszinti csarnokában az első magyar bélyegkiállítás, mely szintén nagyszámú közönséget és sok tanulót vonzott a múzeumi épületbe.

November 24-én nyílt meg a svéd ipar- és népművészeti kiállítás, melynek minden tekintetben jelentős anyaga a stockholmi iparművészeti kiállítás anyagából került ki. A közönség érdeklődését bizonyítja, hogy az eladó tárgyakból 57 darabot 2253 korona 60 fillér értékben megvásárolt. Ehhez kiegészítésként hozzáfűzhetem, hogy a bécsi Osztrák Múzeum egyik tisztviselőjét küldte ki ide a kiállítás megtekintésére s az anyagot elkérte. Jelenleg Bécsben a nevezett Múzeumban van kiállítva.

A téli időszakban 16 népies előadás volt vasárnaponként az ipari munkások részére. Az előadásokat az intézet tisztviselői felváltva tartották. A munkások évről évre fokozott érdeklődéssel keresik fel az előadásokat, mit is legjobban bizonyít, hogy a 16 előadást összesen 3497-en látogatták, vagyis az előadást átlag 219-en látogatták. A tisztviselők egy része szabadságidejében a külföldön tanulmányúton volt.

Radács Jenő miniszteri tanácsos, az intézet igazgatója, szabadságidejét arra használta fel, hogy a nagyértékű, hazánkban szinte páratlanul álló Pálffy János gróf-féle hagyatékot, illetőleg annak iparművészeti részét leltározta, mely háromezernél több tárgyat foglal magában. Ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye folytán a Múzeum összes tisztviselői a helyszínén, Királyfán, Pozsonyban, Bazinban és Bajmóccon tanulmányozták e nagyértékű és tanulságos gyűjteményt.

November elején Radács Jenő igazgató megtekintette Berlinben a prágai Lana-gyűjteményt, mely aukció céljából volt ott kiállítva és abból 5 darabot sikerült megszerezni a Múzeum gyűjteménye részére.

Az intézet könyvtárát 1909-ben 7363-an látogatták. Állandó látogatásra szóló igazolványt 495-en váltottak, könyvet 241-en kölcsönöztek ki és pedig 435 kötetet. A gyarapodás ajándék és vétel útján 251 kötet és 8601 műlap, beleértve az újonnan kötött folyóiratokat is. Ezekkel a könyvtár állománya 8163 kötet és 101,955 műlapra emelkedett.

A Múzeum gyűjteményét ez évben 179,269-en látogatták, mi a tavalyihoz képest 31,793 növekedést jelent. Az év folyamán a Múzeumot 110 fővárosi iskola növendékei látogatták, ezenkívül a székeskeresztúri tanítóképző és Ungvármegye 200 tagú küldöttsége látogatta meg a Múzeum gyűjteményeit.

NÜRNBERG. Feljegyzésre méltó, hogy ma, mikor a muzeális gyűjtemények értékét a rosszul irányított közfelfogás leszállítja, a nürnbergi Germanisches Museumnak kibővítésén, illetőleg egyelőre annak előkészítésén dolgoznak (a szükséges szomszédos terü-

let vételárát, amely 1,200.000 márkára vagyis 1,440.000 koronára rúg, aláírások útján igyekeznek összehozni s annak harmadrésze már jegyezve van).

BRÜSSZEL. A brüsszeli királyi pénzverőintézet azzal a tervvel foglalkozik, hogy modelljeinek és formáinak gazdag gyűjteményéből nyilvános múzeumot létesítsen. A terv már testet is öltött. A gyűjtemény egy része: 8000 drb, kor szerint most van rendezés alatt. A gyűjteményben letétképpen helyét találja majd minden új és művészi érem vagy plaketta is, ennyiben tehát az új éremművészetet is szolgálja.

MESSINÁBAN új múzeumot alapítanak, amelyben a szerencsétlen város megmentett műalkotásait helyezik el.

Az iparművészet, mely ma vezetőszeret vizs, ujjmutatás lehetne a művészetnek; mert — tévedései dacára is — határozott törekvést mutat a tisztán díszítő művészet helyére egy tudatos tárgyi művészet teremtésére, mely a használhatóság és anyag lényegéből meríti az ő alakítási lehetőségeit.

(J. A. LUX.)

Minden, ami tudomány, tanulható és tanítható, de a művészet, mely ott kezdődik, ahol az okoskodás megszűnik, nem tanulható meg.

(JULES BRETON.)

A szépség igazság, az igazság szépség, ez az egész amit tudunk a földön és minden, amit tudnunk kell.

(EGY GÖRÖG URNA FELÍRÁSA.)

A szépnek a titkát az igazban kell megtalálni. A régi mesterek nem alkottak, de felismerték.

(INGRES.)

A díszítő elemeknek nemes és finomult művészetnél soha nem szabad túltengeniök.

A. TENERBACK.

A legnagyobb művészek egyszersmind a legügyesebb munkások voltak. Műalkotásokat nem mondhat senki tollba a titkárjának, azokat sajátkezűleg kell megvalósítani. A művészet tudomány és kézművesség egyszerre, megvannak az elvei, hagyományai, formái, receptjei és a szerszámai is.

(BRACQUEMOND.)

A drága anyagból soha sem lehet sok, de az bántó, ha a munkaerő rossz anyagra vesztegetettnek látszik, s míg a drága anyagot alkalmazhatjuk oly helyre is, ahol alig látszik, az emberi kéz munkáját ily helyre vesztegetni kár; s ilyesemben nem is annyira maga a munkapocséklás az, ami bánt, mint inkább a józan ész hiánya, amelyet kifejez.

(RUSKIN.)

A művészi kézimunkára való nevelésnek vezető gondolata legyen: „Az ornamentum nem melódia, hanem kíséret.”

(JESSEN.)

DAS ARBEITERWOHNHAUS herausgegeben von Karl Weissbach Geh. Hofrat und Professor der Technischen Hochschule in Dresden und Dr. Ing. Walter Mackowsky königlicher Bauamtmann in Leipzig. Anlage, innere Einrichtung und künstlerische Ausgestaltung, Arbeiterkolonien und Gartenstädte mit 439 Abbildungen im Text. Berlin, 1910. Verlag Ernst Wasmuth A. G. 8. r. 295 oldal. Ára 20 korona.

Weissbach Károly, drezdai felsőipariszkolai tanár, a könyv egyik szerzője, nagy szorgalommal gyűjtötte össze az adatokat és hosszú időn át tanulmányozta a munkáslakásokra vonatkozó kérdéseket, s maga is tervezett munkáslakásokat, melyek kivételre kerültek. A könyv kiadását azonban már nem érte meg, megakadályozta ebben halállal végződő súlyos betegsége. Dr. Mackowsky Walter lipcsei kir. építészhivatalnok fejezte be a művet Weissbach jegyzeteinek felhasználásával, ki nem kevésbé becses munkát végzett, mint Weissbach s a könyv értékét nagyban emelte Német- és Angolországban tett utazásai alkalmával szerzett tapasztalatainak érvényesítésével, amennyiben a szöveget és illusztrációt megkétszerezte.

A német alapossággal megírt művön, a legaprólékosabb részletekre kiterjedő figyelmességen, mely az egész könyvön végigvonul, meglátszik, hogy írói — a szakértelmen kívül szeretettel is foglalkoztak céljuknak kitűzött feladatukkal. A munkáslakások építésénél felmerülő ellentétes szempontoknak összeegyeztetése, hogy jók, olcsók és az egészségi követelményeknek mindenben megfeleljenek, rendkívül nehéz feladatot ró az építésze, ki a művészi követelményt sem hagyhatja figyelmen kívül. Ezért is hasznos munkát végeztek e munka írói, kik felsorolt számos példában szakszerűen adnak útbaigazítást s a különböző országokban előforduló lakástípusoknak és alaprajzoknak gazdag feltűntetésével bő alkalmat nyújtanak az összehasonlításra. Mint összefoglaló munka pedig nemcsak szakembernek, de laikusnak is tiszta képet nyújt a felöltött kérdésről. A bemutatott lakások javarészt németországi városokból valók, de köztük angol, kevés francia és amerikai is előfordul. Az illusztrációk jók, tiszták és könnyen áttekinthetők. Kár, hogy a 439 illusztráció közül jóformán semmi sem jutott a belső berendezésre, — 2 ábrát szentel ennek a könyv — holott a helyes lakbeosztás mellett, a lakás belsejének célszerű, olcsó illetve lakályos bútorozása egyik legfontosabb követelménye a munkáslakásoknak, hogy az a kellemes otthon vonzerejével hasson a munkában kifáradt munkásra.

Eltekintve ettől, miután a mű írói kiválóan az építészeti szempontokat tartják szem előtt és domborítják ki és a feladatuknak a legnagyobb precizitással meg is felelnek, mint alapvető munkát a munkáslakások kérdésével foglalkozóknak a legmelegebben ajánlhatjuk.

A munka hét fejezetre van osztva. Az első fejezet a munkáslakásokat általánosságban tárgyalja. Ezután

az egy, két, három és több családoknak szolgáló munkáslakásokat, — a sorházak — bérházak — munkástelepek és kertvárosokat ismerteti.

Már e beosztásból fogalmat alkothatunk magunknak, mily figyelem és körültekintő gondossággal készült e mű; ha még megemlítjük, hogy kiterjeszkedik az a pontos méreteknek felsorolására, s felöleli az építkezéshez szükséges anyagot, nem tévesztve szem elől az egészségi szempontokat, elismeréssel kell szólnunk írói alaposságáról.

Az egyes lakástípusok bemutatásánál szintén megadja a nézeteket, az építési költségeket márkában, frankban vagy fontban tünteti fel, aszerint, amint német, francia vagy angol lakásról szól, nemkülönben feltünteti a fizetendő amortizációt, vagy évi, heti stb. bérárakat, aszerint hogy a munkás tulajdonába megy át a lakás, vagy bért fizet érte. Megismertet a különböző országokban dívó rendszerekkel. Egyszóval nincs olyan ága a munkáslakásokra vonatkozó kérdésnek, melyet a szövegben ne említene s példákval ne illusztrálna.

Különös figyelmet érdemel s hűzágpótló e munka nálunk Budapesten, hol napról napra aktuálisabbá válik a munkáslakások nagyobb arányú építésének kérdése, mert a folytonosan szaporodó és beözönlő népesség oly nagy lakásínséget teremtett itt, hogy a főváros és egyes társaságok megkezdett építkezései sem elegendők többé a lakásszükség kielégítésére.

DR. T. J.

VILLA FRANZ V. STUCK címmel az Innen-Dekoration külön kötete jelent meg, melyben F. v. Ortini ismerteti a jelenkor egyik legnevesebb s legkimagaslóbb művészeinek pazarfényű otthonát. A villát tervezője jórésben az antik-művészet formáival ékesítette, de ennek ellenére magán viseli tulajdonosa erős egyéniségének bélyegét. Nagy és bizonyos tekintetben józanító hatással van és lesz a német építészek fiatalabb gárdájára, mely e hatalmas alkotásban az erő, szépség és igazság harmonikus együttműködését élvezheti. A 32 lapra terjedő választékos ízlésű kötetet kitűnő képek díszítik, melyek a fejedelmi pompával berendezett villának részleteit ábrázolják. Olvasóink figyelmébe ajánljuk a darmstadti Alex. Koch cég kiadásában megjelent művet. Ára 4 márká.

ASHBEE C. R.: Modern Silverwork. London B. I. Batsford kiadása. Ára 2 Guinea. (50 kor. 40 fill.) Mindössze kétszáz számozott példányt nyomtak ebből a műből az Essex House press-en s a művész maga színezte a képek egy részét, maga számozta a példányokat s aláírásával is látta el őket. Ashbeenek, a finom ízlésű és nagy tudású angol tervezőművészeknek, a Guild of Handicraft részére tervezett ezüstmunkáknak, úgymint serlegeknek, evőeszközöknek, gyümölcstálaknak stb.-nek egyszerű, biztos vonalakkal megrajzolt ábrázolatait foglalja magában ez a száztízoldos könyv, amelynek néhány még kapható példányát beszerzésre ajánljuk mindazoknak, akik ezüstmunkák készítésével foglalkoznak. Néhány szemelvényt e műből e számunkban közlünk.

Az egyszerűségben van a legnagyobb ékes-szólás.

(A. TENERBACK.)